

Archeologienota Harelbeke Kollegelaan

Verslag van Resultaten

Bert ACKE, Maarten BRACKE en Kris VAN QUAETHEM

6-12-2017

Titel: Archeologienota Harelbeke Kollegelaan

Erkend archeoloog: Maarten Bracke, OE/ERK/Archeoloog/2015/00036

Auteurs: Bert Acke, Maarten Bracke en Kris Van Quaethem

Projectcode bureauonderzoek: 2017J117

Intern projectnummer: 2017.193

Locatiegegevens: West-Vlaanderen, Harelbeke, Kollegelaan

Lambertcoördinaten onderzoeksgebied: X: 75220 en Y: 170763; X: 75364 en Y: 170854

Oppervlakte plangebied: 10353m²

Kadastergegevens: Harelbeke, afdeling 2, sectie B, perceel nr. 442h4 (zie figuur 9)

Topografische kaart: zie figuur 7 en 8

Betrokken actoren: Bert Acke (assistent-archeoloog), Maarten Bracke (erkend archeoloog), Kris Van Quaethem (assistent-archeoloog), Jos Neyens en Stephan Huyzentruyt (contactpersonen initiatiefnemer)

Wetenschappelijke advisering: /

Plaats en datum: Zelzate, 10/11/2017

© Acke & Bracke bvba, Leegstraat 170, 9060 Zelzate. De auteurs aanvaarden geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen. Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook, zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van de auteurs.

1.	INLEIDING	4
1.1.	WETTELIJK KADER	4
1.2.	ONDERZOEKSOPDRACHT	4
1.2.1.	VRAAGSTELLING	4
1.2.2.	RANDVOORWAARDEN	4
1.3.	WERKWIJZE EN STRATEGIE	5
1.3.1.	MOTIVERING ONDERZOEKSSTRATEGIE	5
1.3.2.	ORGANISATIE VAN HET VOORONDERZOEK	6
1.3.3.	ADVIES SPECIALISTEN	6
1.3.4.	WETENSCHAPPELIJKE ADVISERING	6
1.3.5.	SELECTIE BRONNEN	6
2.	BUREAUONDERZOEK	7
2.1.	HUIDIGE TOESTAND	7
2.2.	GEPLANEDE WERKEN	11
2.3.	LANDSCHAPPELIJKE LIGGING	12
2.3.1.	TOPOGRAFISCHE SITUERING	12
2.3.2.	LANDSCHAPPELIJKE SITUERING	14
2.3.3.	BODEMKUNDIGE SITUERING	17
2.3.4.	GEOLOGISCHE SITUERING	20
2.4.	HISTORISCHE SITUERING	23
2.5.	ARCHEOLOGISCHE SITUERING	32
3.	SYNTHESE	37
3.1.	ARCHEOLOGISCH VERWACHTINGSPATROON	37
3.2.	AFWEGING VERDER VOORONDERZOEK	38
3.3.	VERDER VOORONDERZOEK ZONDER INGREEP IN DE BODEM	39
3.4.	VERDER VOORONDERZOEK MET INGREEP IN DE BODEM	40
3.5.	BEANTWOORDING ONDERZOEKSVRAGEN	41
4.	SAMENVATTING	43
5.	BIBLIOGRAFIE	45
6.	BIJLAGE	46

1. Inleiding

1.1. Wettelijk kader

De archeologienota kadert in het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Naar aanleiding van een geplande stedenbouwkundige vergunningsaanvraag te Harelbeke Kollegelaan, waarbij de totale oppervlakte van de ingreep in de bodem 1000m² of meer beslaat en de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de aanvraag betrekking heeft 3000m² of meer bedraagt, dient de initiatiefnemer een archeologienota toe te voegen aan de vergunningsaanvraag. De archeologienota dient opgemaakt te worden onder supervisie van een erkend archeoloog.

1.2. Onderzoeksoopdracht

1.2.1. Vraagstelling

- Zijn er archeologische of historische gegevens gekend over de site?
- Zijn er gegevens gekend dat de bodem (deels) verstoord is?
- Zijn er factoren die invloed kunnen hebben op de gaafheid van eventuele archeologische sporen?
- Wat is de impact van de geplande werken op het bodemarchief?
- Is er een archeologische site aanwezig? Zo ja, wat zijn de karakteristieken en de bewaringstoestand ervan? Welke waarde heeft de site?
- Wat is de te volgen strategie tijdens een eventueel verder onderzoek en welke bijkomende onderzoeksvragen moeten daarbij beantwoord worden?

1.2.2. Randvoorwaarden

Niet van toepassing.

1.3. Werkwijze en strategie

1.3.1. Motivering onderzoeksstrategie

In het bureauonderzoek wordt een zo duidelijk mogelijk beeld gevormd van de huidige archeologische, historische en landschappelijke informatie van het projectgebied en diens omgeving. Deze gegevens worden vergeleken met de geplande werken en de hiermee gepaarde gaande verstoringen en vergravingen in de bodem. Het uiteindelijke doel is het bepalen of verder archeologisch onderzoek al dan niet aangewezen is.

Informatie over de afbakening van het plangebied en de geplande werkzaamheden werd aangeleverd via de initiatiefnemer door middel van ontwerpplannen en via mondelinge of schriftelijke communicatie. Om een zicht te krijgen op de huidige archeologische kennis van het plangebied en de directe omgeving werd de Centrale Archeologische Inventaris (CAI) geraadpleegd¹. Deze online databank is uitsluitend toegankelijk voor geregistreerde personen, in hoofdzaak archeologen. Daarnaast werd ook beroep gedaan op de regiokennis van Dr. Gertjan Plets Jan van de Universiteit Utrecht, en leverden ook de archeologen van Monument Vandekerckhove en GATE bruikbare informatie aan. Aanvullend werden verschillende historische kaarten geraadpleegd via Geopunt², de centrale toegangspoort tot geografische overheidsinformatie, en via Cartesius³, een databank die kaarten bundelt van het Nationaal Geografisch Instituut (NGI), de Koninklijke Bibliotheek, het Rijksarchief, lokale archieven en het Koninklijk Museum voor Midden-Afrika. Aansluitend hierbij werden ook verschillende luchtfoto's bekeken die genomen zijn sinds de jaren '70 van vorige eeuw. Op het kaartmateriaal en de luchtfoto's werd het plangebied geprojecteerd, om zodoende een duidelijk beeld te krijgen van de evolutie van het plangebied gedurende de laatste eeuwen. Geopunt leverde ook verschillende kaarten op die betrekking hebben tot de landschappelijke en bodemkundige ligging van het gebied. Een kadasterplan dat beschikbaar is via de GRB-kaart op Geopunt werd vergeleken met hetgene dat beschikbaar is via de CadGIS Viewer van de Federale Overheid.⁴ Een topografische kaart werd verkregen via het NGI.⁵

Op basis van dit onderzoek en het raadplegen van bovenvermelde bronnen kan een antwoord gegeven worden op de vooropgestelde onderzoeksvragen.

¹ <https://cai.onroenderfgoed.be/>

² <http://www.geopunt.be/kaart>

³ <http://www.cartesius.be/CartesiusPortal/>

⁴ <http://ccff02.minfin.fgov.be/cadgisweb/>

⁵ <http://www.ngi.be/topomapviewer/>

1.3.2. Organisatie van het vooronderzoek

In eerste instantie wordt gestart met het bureauonderzoek waarbij de diverse beschikbare bronnen geraadpleegd worden. Daarnaast wordt in detail bekeken wat de huidige toestand is van het plangebied en worden de geplande werkzaamheden onder de loep genomen. Op basis van deze gegevens samen wordt afgetoetst of ten eerste verder vooronderzoek noodzakelijk is en ten tweede welke onderzoekstappen er eventueel genomen moeten worden.

1.3.3. Advies specialisten

Dr. Gertjan Plets van de Universiteit Utrecht werd bevraagd naar het archeologisch kader van Harelbeke en de onderzoeken die reeds hebben plaatsgevonden.

1.3.4. Wetenschappelijke advisering

Niet van toepassing.

1.3.5. Selectie bronnen

De gebruikte bronnen zijn beschreven onder 1.3.1. Deze waren toereikend genoeg om de onderzoeksvragen te kunnen beantwoorden en gefundeerde uitspraken te doen betreffende het vervolgtraject.

2. Bureauonderzoek

2.1. Huidige toestand

Het terrein van 10353m² groot bevindt zich aan de Kollegelaan in Harelbeke aan het Sint-Amandscollege. Het plangebied is momenteel in gebruik als school met een bijbehorende speelplaats en groenzone/sportvelden. De school bestaat in het westelijke deel uit een NZ georiënteerde vleugel met aanbouw aan de westelijke zijde. Deze vleugel is bovendien voorzien van een ondergronds kelderniveau. Aan de oostelijke kant sluit nog een lange OW georiënteerde vleugel aan. Centraal bevindt zich een verharde speelplaats. Rondom rond zijn groen zones aanwezig.

De bebouwde zone omvat een oppervlakte van ca. 2160m². De speelplaats heeft een grootte van ca. 1650m². Daarnaast zijn nog kleine verharde paden aanwezig voorzien van betonklinkers of dals. De aanwezigheid van citernes of andere ondergrondse structuren zijn niet gekend. De rest van het terrein is ingenomen als groenzone en meet ca. 6500m².

Kadastraal gezien kan het terrein teruggevonden worden op: Harelbeke, afdeling 2, sectie B, perceel nr. 442h4.

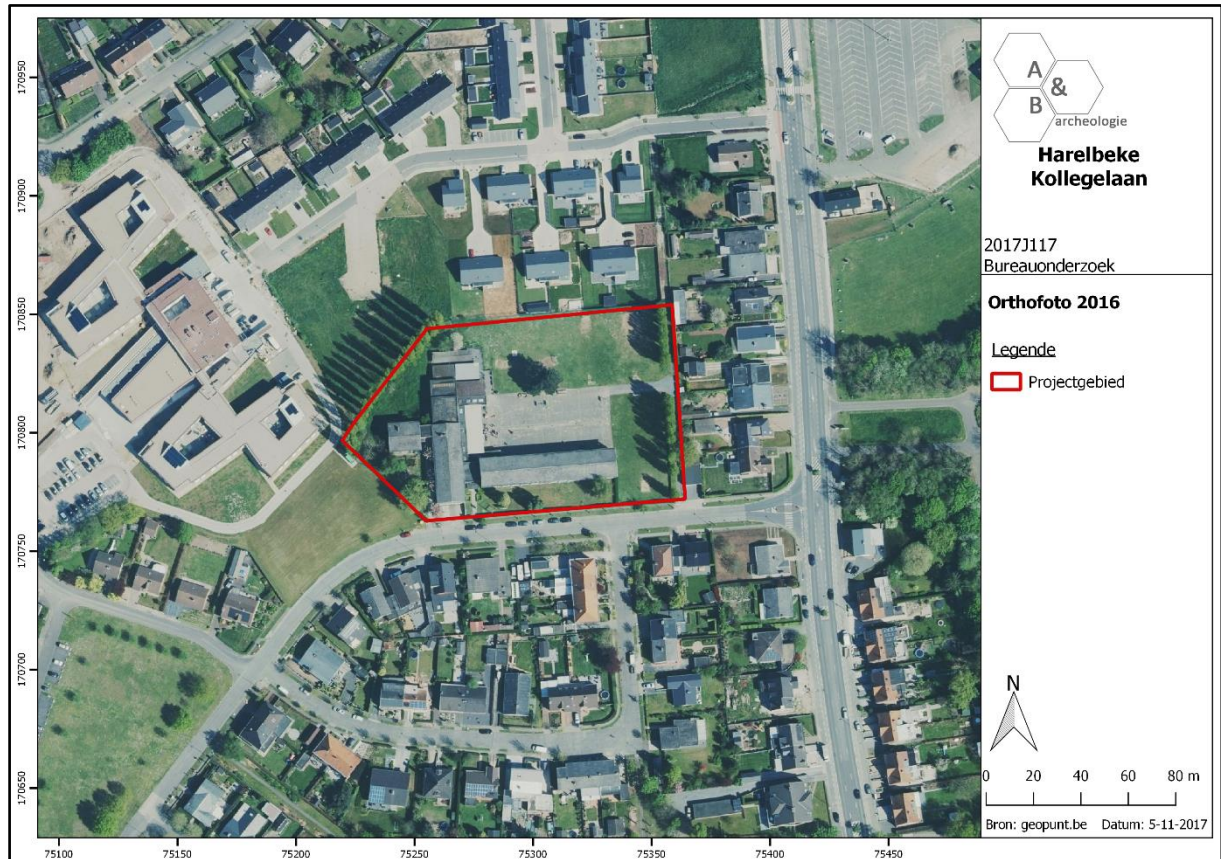
Figuur 1 Zicht op het schoolgebouw met inrit naar de ondergrondse ruimte. Zicht vanuit het zuidwesten van het plangebied (bron: google maps).

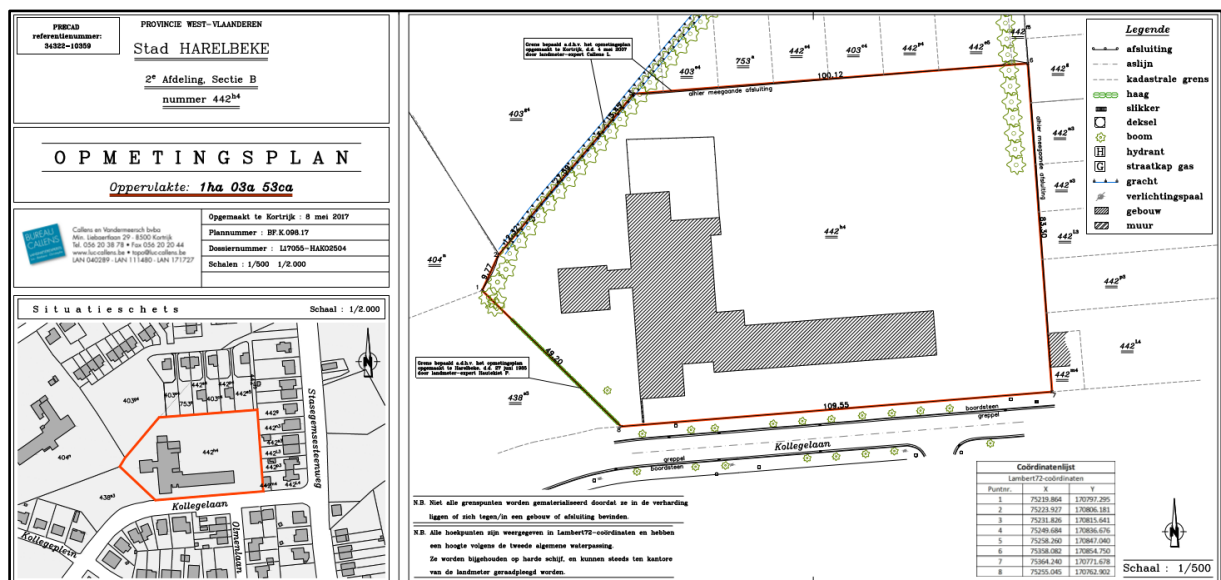
Figuur 2 Zicht op de zuidelijke vleugel van het schoolgebouw (bron: google maps).

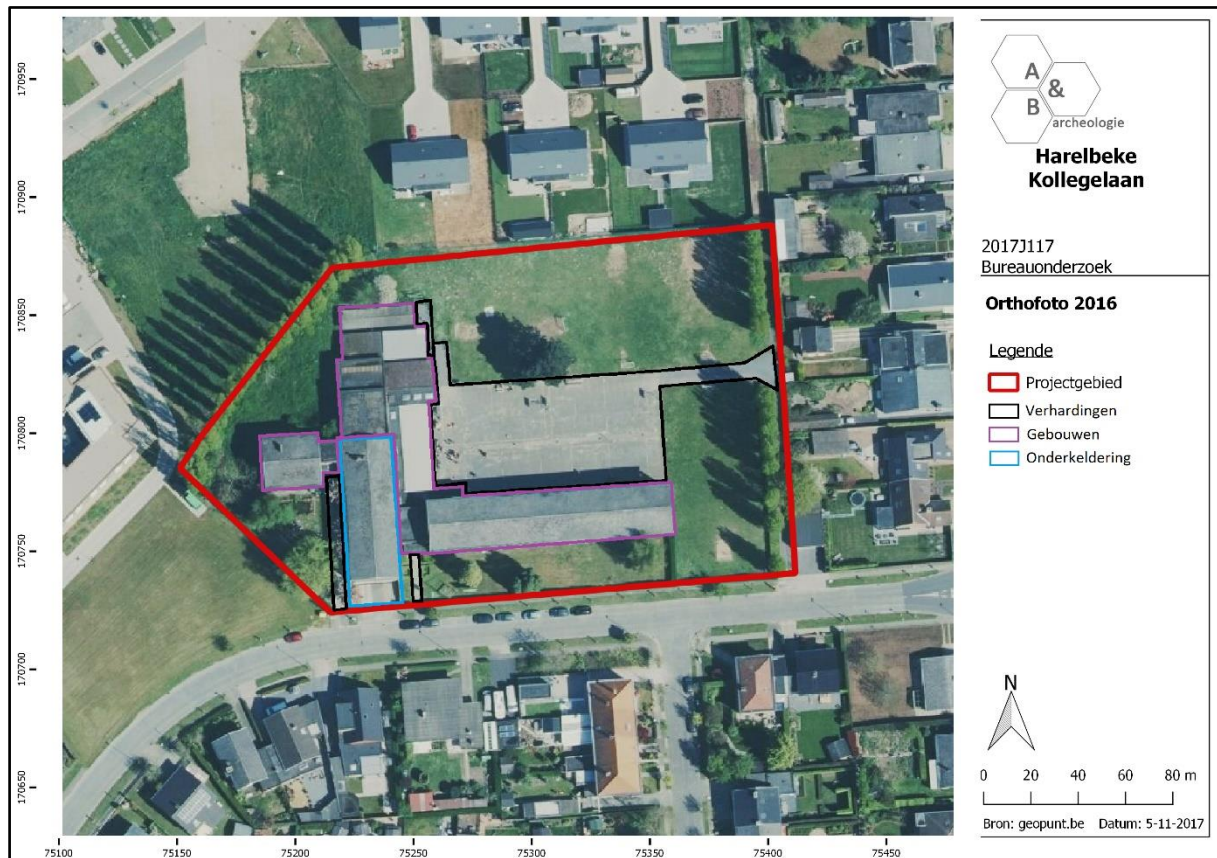
Figuur 3 Zicht vanuit het zuidoosten op het zuidelijke schoolgebouw met de groenzone en speelplaats (bron: google maps).

Figuur 4 Orthofoto 2016, met bovenaanzicht op het plangebied (bron: geopunt.be).

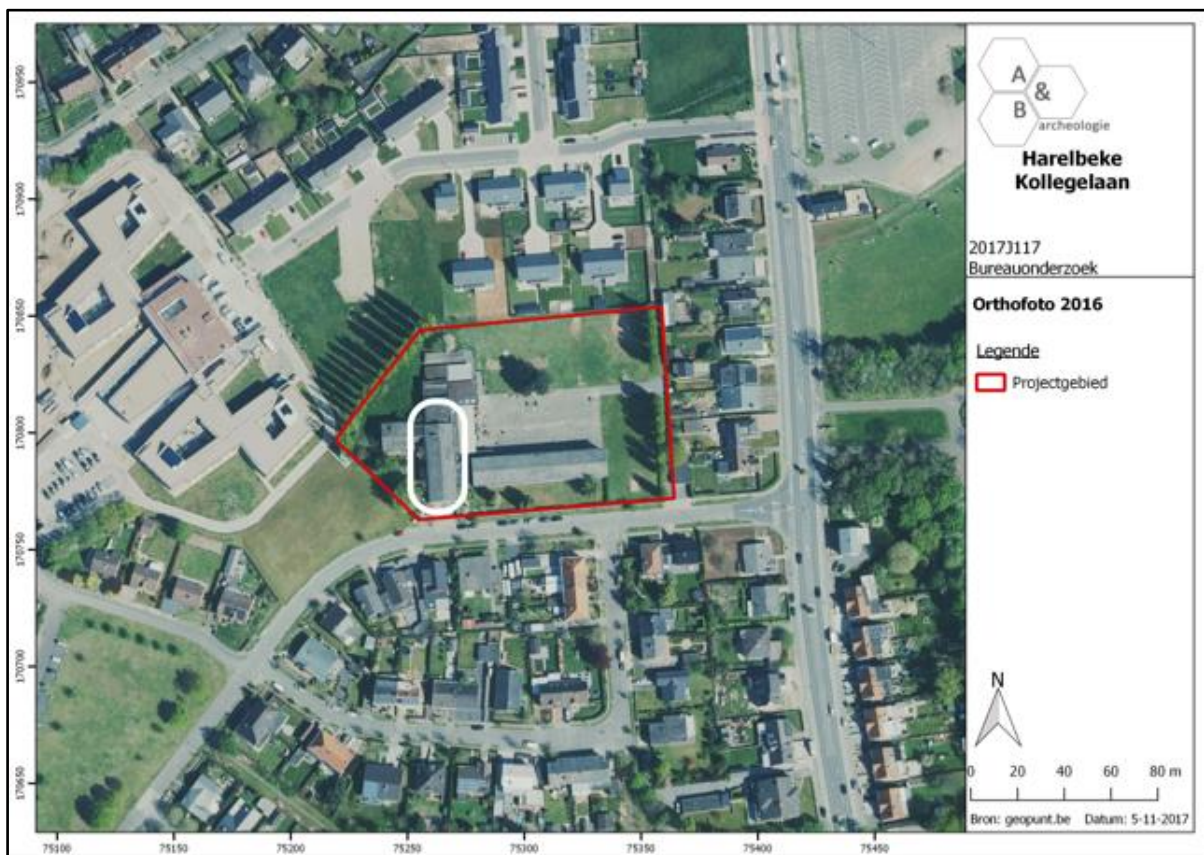
Figuur 5 Opmetingsplan van de huidige toestand (bron: initiatiefnemer).

Figuur 6 Aanduiding van de verhardingen, gebouwen en onderkelderd niveau (bron: geopunt).

2.2. Geplande werken

De geplande werken omvatten de sloopwerkzaamheden. In eerste instantie zal de bestaande school en ondergrondse kelder uitgebroken en gesloopt worden. Daarnaast wordt de huidige verharde speelplaats uitgebroken. De ondergrondse kelder bevindt zich in de NZ-georiënteerde vleugel over een oppervlakte van ca. 500m² (zie figuur 1 en 6). De kelder reikt tot ca. 2,5m diep in de bodem. Nadien zal op het terrein een verkaveling ingepland worden, deze werken zijn echter nog niet van toepassing en nog niet gekend. De afbraakwerkzaamheden gaan gepaard met zwaar werfverkeer over het volledige terrein, die eveneens een impact in de bodem teweeg brengen.

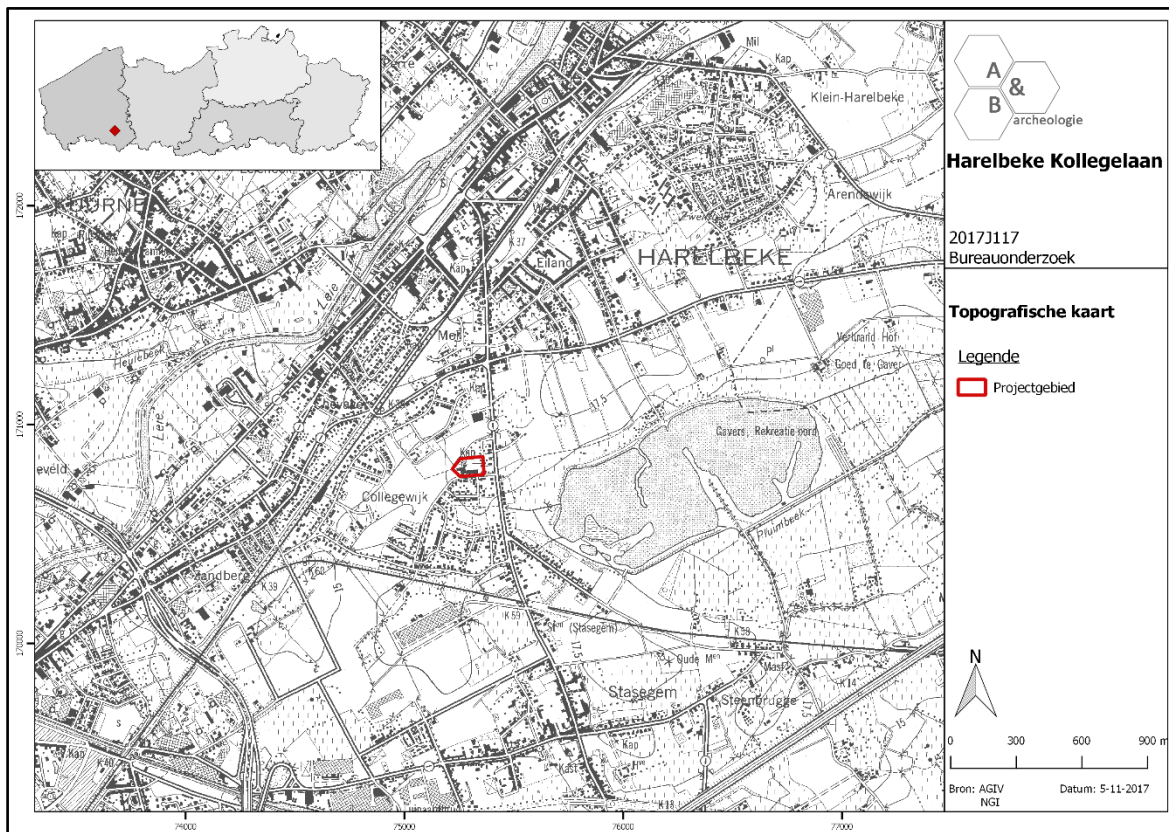
Figuur 7 Zicht op het plangebied; in wit wordt de aanwezige onderkelderde zone aangegeven (bron: geopunt).

2.3. Landschappelijke ligging

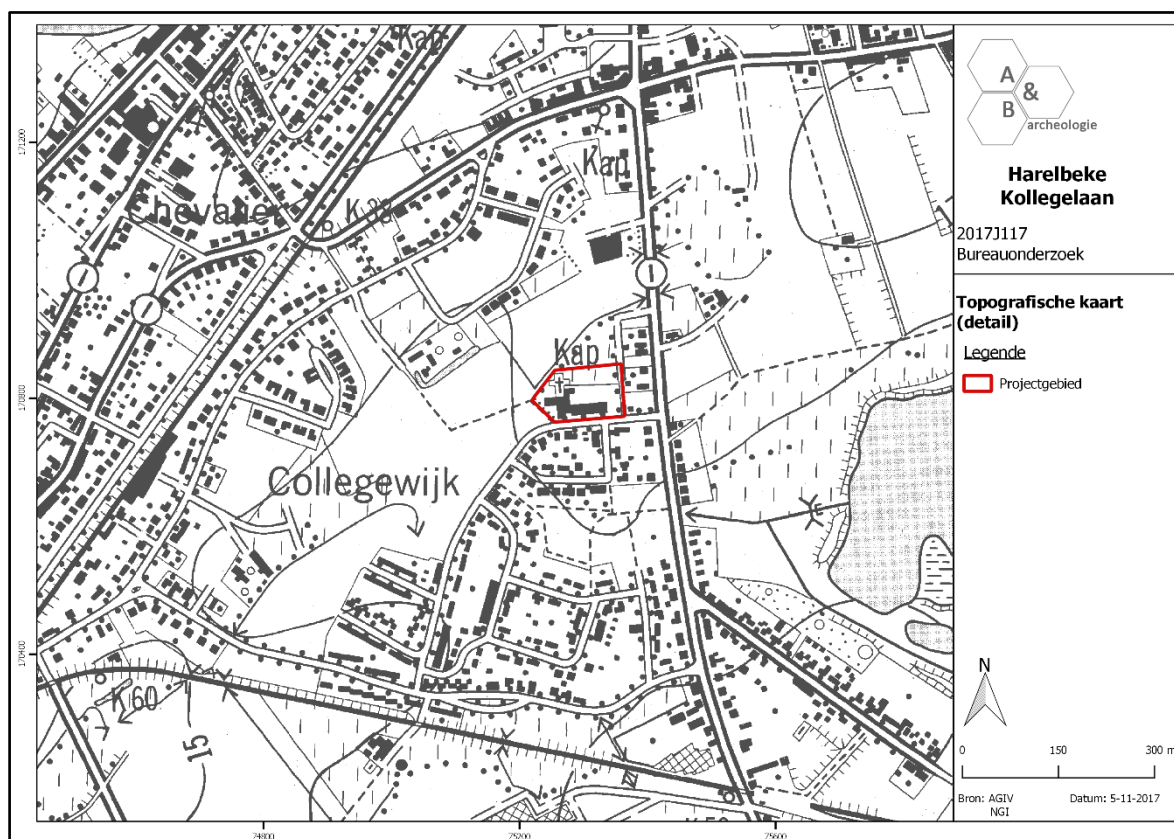
2.3.1. Topografische situering

Het terrein van 10353m² groot bevindt zich in de gemeente Harelbeke in het zuidoosten van de provincie West-Vlaanderen. Harelbeke bestaat naast het centrum uit de deelgemeenten Bavikhove en Hulste. De gemeente wordt begrensd door de gemeentes Kortrijk, Kuurne, Lendelede, Ingelmunster, Oostrozebeke, Wielsbeke, Waregem, Deerlijk en Zwevegem. Het terrein zelf situeert zich aan de Kollegelaan, in een gebied dat de laatste decennia sterk verkaveld werd. Ten westen van het terrein bevindt zich het OCMW, dat de afgelopen jaren werd uitgebreid en gemoderniseerd. Ten noorden, oosten en zuiden is een dense bewoning aanwezig. Aan de oostelijke zijde bevindt zich de Stasegemsesteenweg.

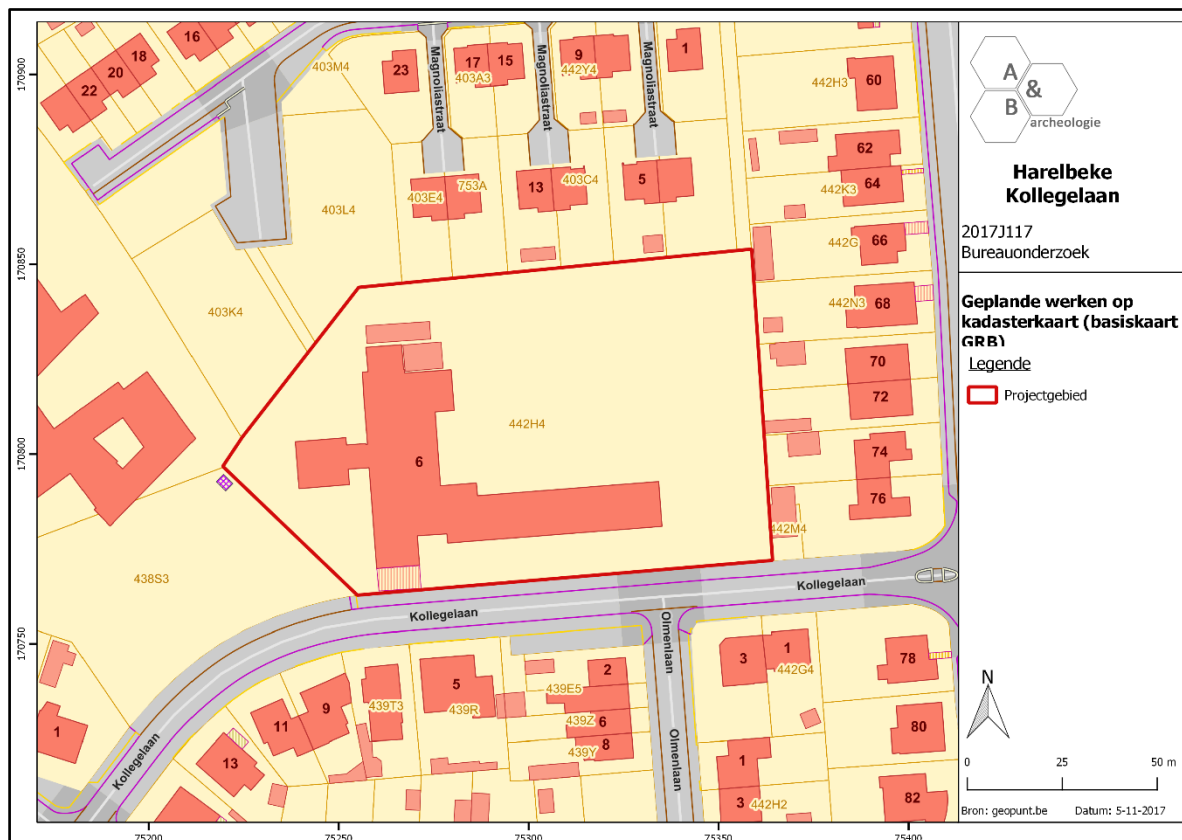
Op de bodemgebruikskaart staat het gebied grotendeels aangeduid met een rode inkleuring die wijst op 'Andere bebouwing'. Hierbij is sprake van de aanwezigheid van bebouwing en verharding. Het noordelijke deel staat met een gele kleur aangegeven en wijst op weilanden. Als laatste wordt de meeste westelijke tip aangegeven in een witte kleur. In dit geval is sprake van akkerlanden. Voor het plangebied zelf is vooral de bebouwde zone, huidig schoolgebouw, van toepassing omgeven door groenzones en een speelplaats.

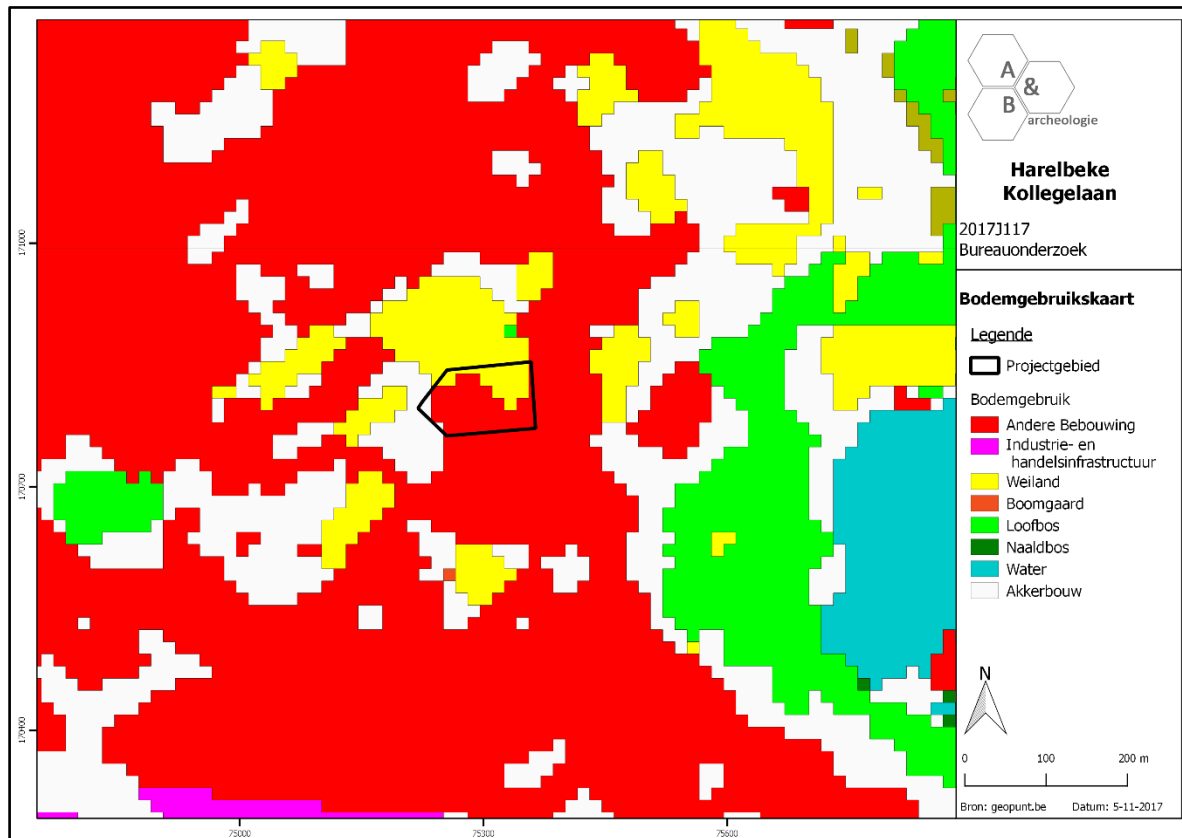
Figuur 8 Ruime uitsnede uit de topografische kaart (bron: geopunt.be).

Figuur 9 Detailopname uit de topografische kaart (bron: geopunt.be).

Figuur 10 Uitsnede uit het kadastraal plan (bron: geopunt.be).

Figuur 11 Zicht op de bodemgebruikskartaal met aanduiding van het plangebied (bron: geopunt.be)

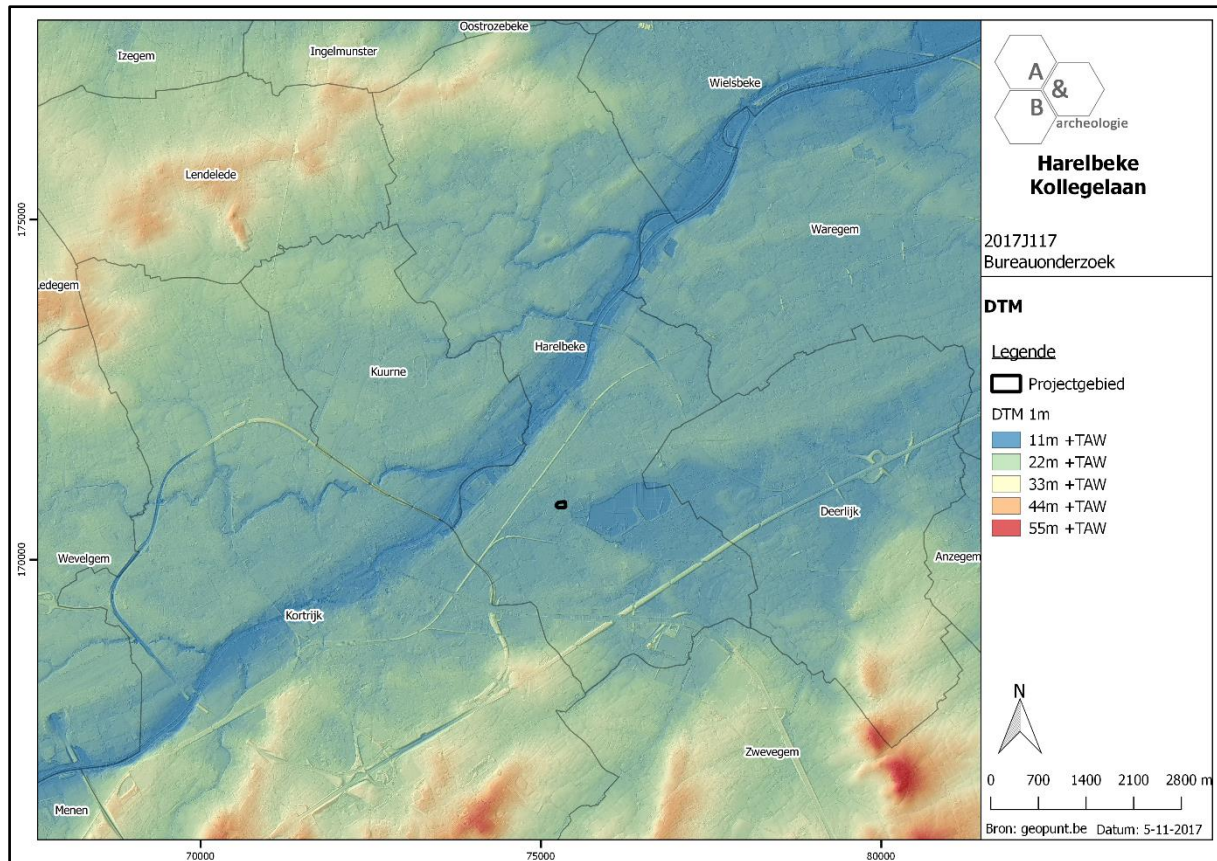
2.3.2. Landschappelijke situering

Harelbeke maakt deel uit van de zandleemstreek en is gelegen langs de Leie en de Leievallei die zich ten noordwesten van het plangebied bevindt. Het gebied is zwak golvend met hoogtes die variëren tussen ca. +10 en 25m TAW. In het oosten bevindt zich een uitgestrekt water, benoemd als de Gavers. Deze grote vijver, met een lengte van ca. 3km op een breedte van ca. 750m, bevindt zich op een hoogte van ca. +12m TAW. Op een 200-tal meter zuiden van het terrein stroomt de Gaverbeek die een verbinding vormt tussen de Gavers en de Leie. Het plangebied zelf bevindt zich tussen de Gavers, de Leie en de Gaverbeek in op de iets hoger gelegen zandrug, ook wel Halleberg genaamd. De hoogte bedraagt hier ca. +15 tot 16m TAW. Deze begrenzingen vormen bovendien de grenzen van de Romeinse vicus⁶.

Het plangebied zelf is vrij vlak te noemen met een hoogte rond gemiddeld +16m TAW. Enkel in het zuidwesten is een lager gelegen deel te zien. Dit komt overeen met de inrit naar de ondergrondse kelderverdieping.

⁶ Deconynck et al. 2011

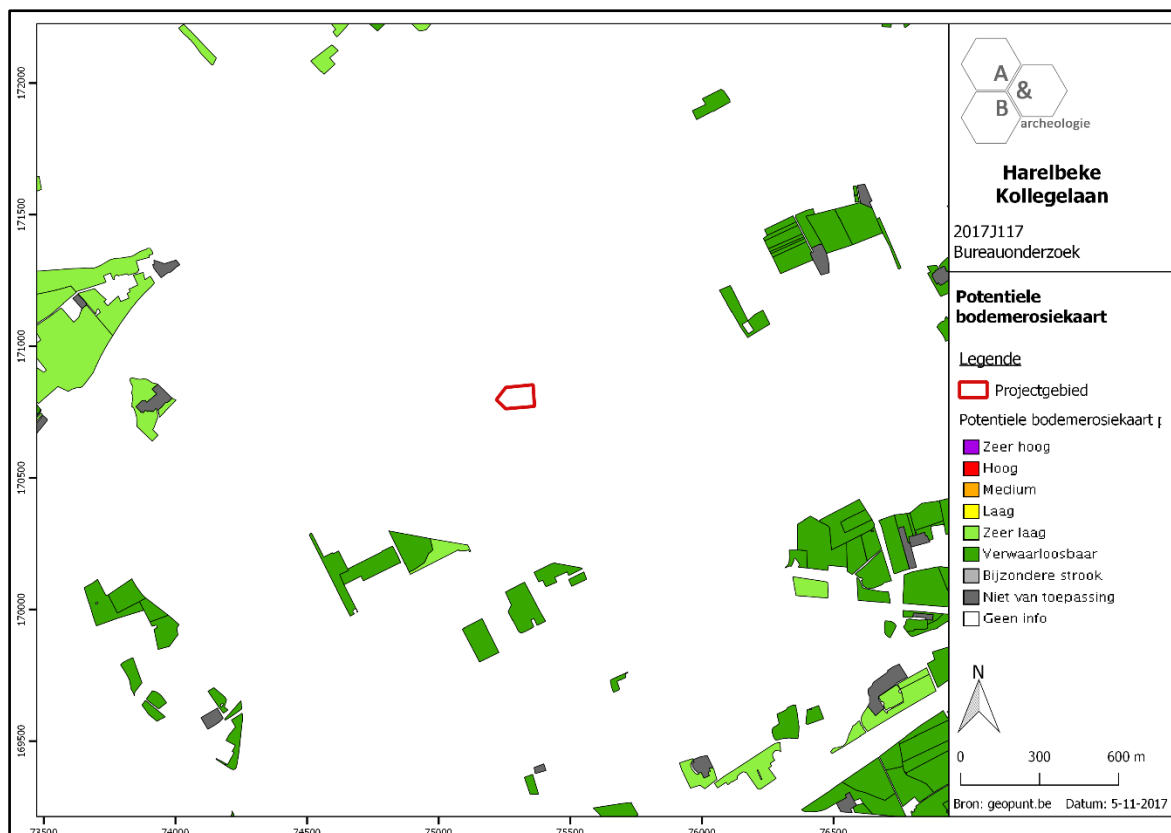
Op de potentiële bodemerosiekaart wordt het plangebied niet ingekleurd en is er aldus geen informatie beschikbaar. Gezien de ligging in de bebouwde binnenstad, zal de natuurlijke erosie de laatste eeuwen nihil zijn geweest. In de ruime omgeving worden enkele percelen lichtgroen en donkergroen ingekleurd. Hierbij is sprake van een verwaarloosbare tot zeer lage verstoringsgraad.

Figuur 12 Zicht op het Digitaal Hoogtemodel (bron: geopunt.be).

Figuur 13 Zicht op het Digitaal Hoogtemodel, detail (bron: geopunt.be).

Figuur 14 Zicht op de Potentiële bodemerosiekaart (bron: geopunt.be)

2.3.3. Bodemkundige situering

Het volledige plangebied staat op de bodemkaart gekarteerd als bebouwde zone of type OB. Dit type bodem wordt geplaatst bij gebieden met antropogene kunstmatige gronden, veelal zones die bebouwd zijn en waarin reeds graafwerken zijn gebeurd voor het oprichten van gebouwen. Geplaatst in een ruimer perspectief wordt een eerder matig droge tot matig natte zand- of lemige zand bodem verwacht op de site.

Bij de opgravingen aan het OCMW, ten westen van het plangebied, kon de bodemopbouw als volgt omschreven worden: *‘De bodem laat zich in het plangebied kenmerken door een 25 tot 35cm dikke ploeglaag (Ap). Deze bestaat uit vrij homogeen (donker)grijsbruin tot bruingrijs, zwak tot matig humeus, matig lemig zand met slechts weinig bijmengingen (houtskoolinclusies, kleine puin- en baksteenbrokjes). Soms rust de teelaarde op een onregelmatige bruine textuur B-Horizont (verweringshorizont). De sterk gebioturbeerde en gevlekte textuur B-horizont vertoonde een onscherpe begrenzing met grijze uitspoeling, met daarin mangaan en –ijzeraccumulatie. Deze gaat op zijn beurt naar onderen geleidelijk over in een lichter gekleurde lichtbruine C-horizont (moederbodem)’*⁷.

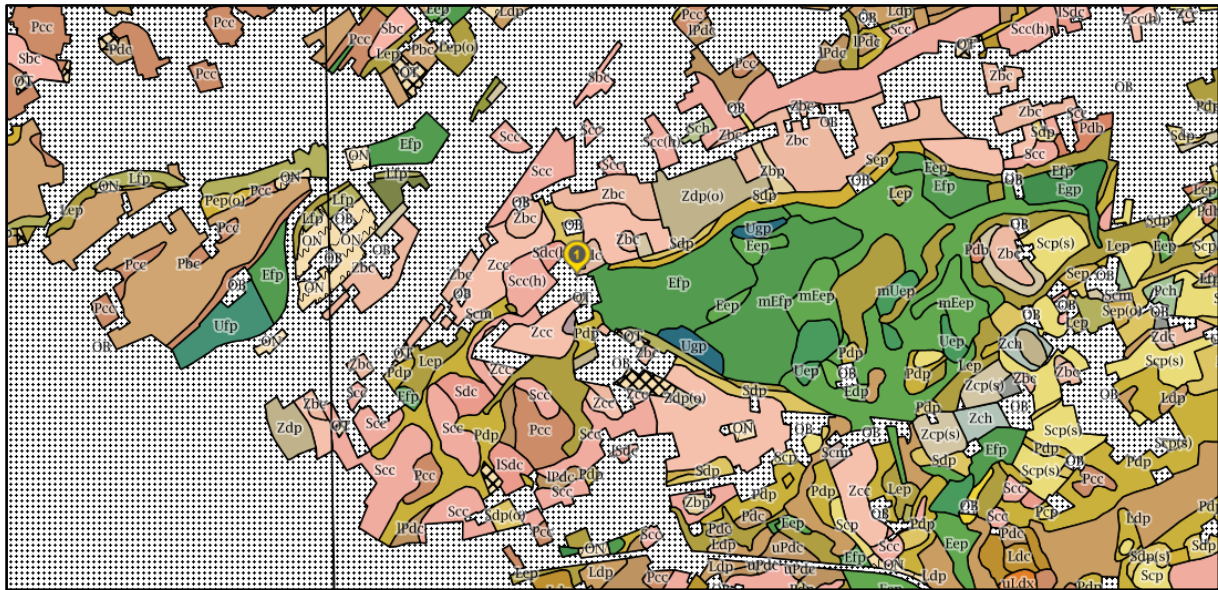
⁷ Deconynck et al. 2011

Figuur 17 Zicht op de bodemopbouw vastgesteld tijdens de opgravingen aan het OCMW ten westen van het plangebied (bron: Deconynck et al. 2011).

Figuur 18 Zicht op de bodemopbouw tijdens het vooronderzoek ten noordwesten van het plangebied (bron: Messiaen et al. 2008).

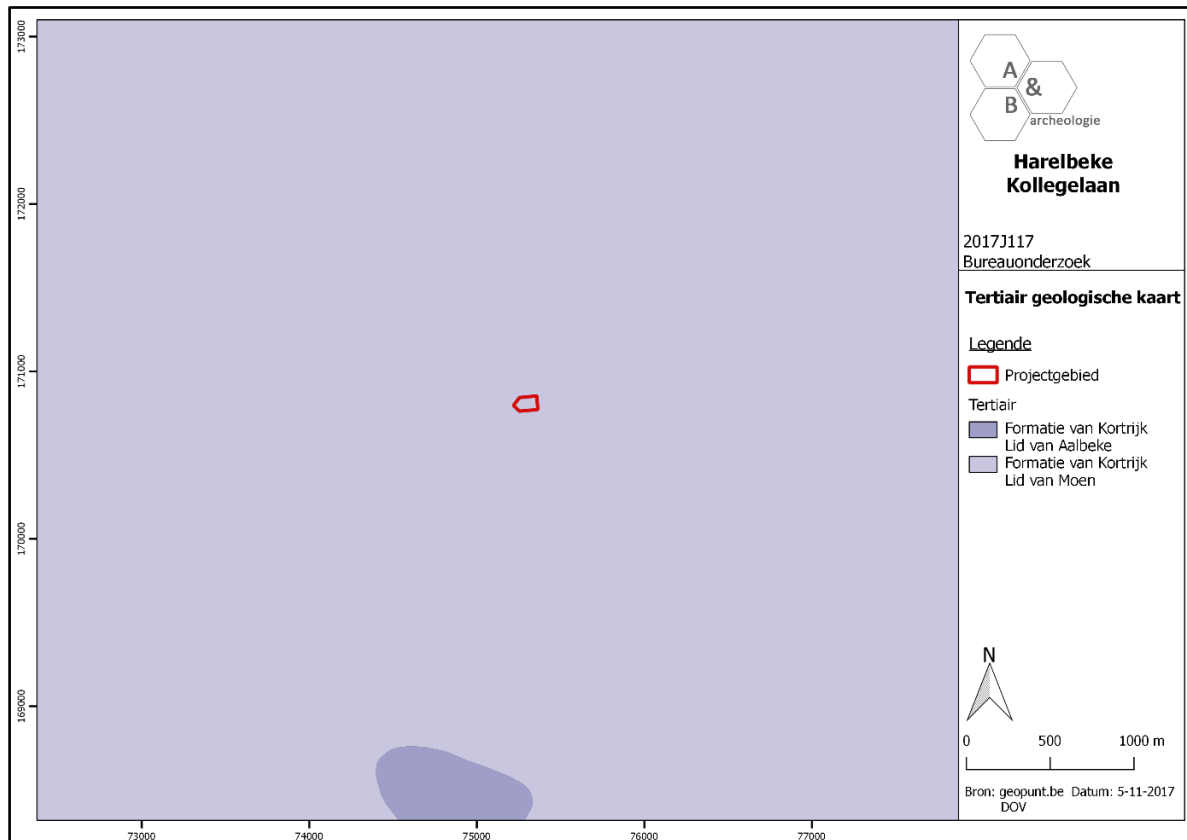
Figuur 19 Ruime uitsnede van de bodemkaart (bron: geopunt.be).

2.3.4. Geologische situering

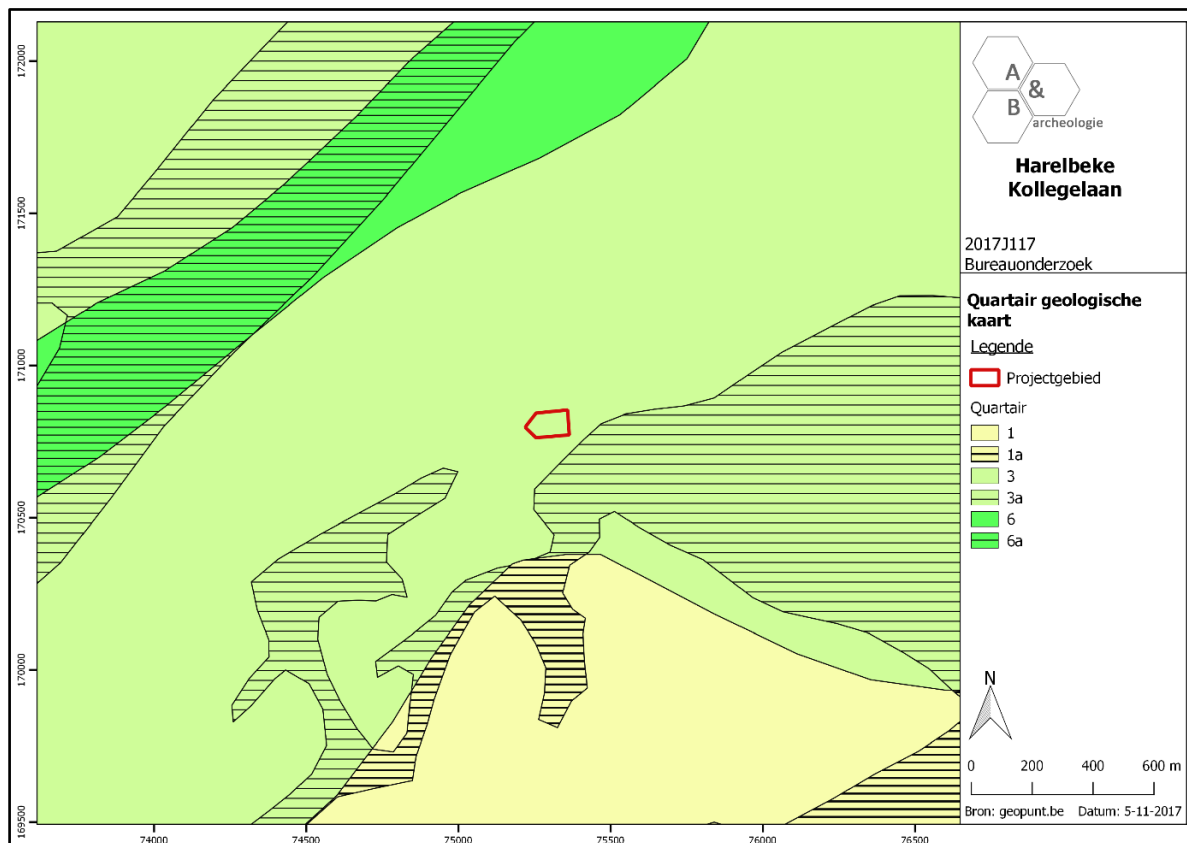
De Tertiaire opbouw ter hoogte van het plangebied bestaat uit de Formatie van Kortrijk, meer bepaald het Lid van Moen. Dit sediment kenmerkt zich door een grijze klei tot klei houdend silt met voorkomen van kleilagen en fossiele micro-organismen zoals *Nummulites planulatus* ook wel muntsteentjes genaamd.

De Quartair geologische kaart geeft aan dat de ondergrond ter hoogte van het plangebied bestaat uit het type 3. Type 3 wordt omschreven als niet holocene en/of tardiglaciaire afzettingen bovenop de Pleistocene sequentie. Het betreft eolische afzettingen van zand tot silt van het Weichseliaan (laat-Pleistoceen), mogelijk Vroeg-Holocene (code **ELPw**), mogelijk kunnen ook hellingsafzettingen van het Quartair (**HQ**) aanwezig zijn. Eronder komen fluviatiele afzettingen van het Eemiaan (laat-Pleistoceen) voor (code **FLPw**).

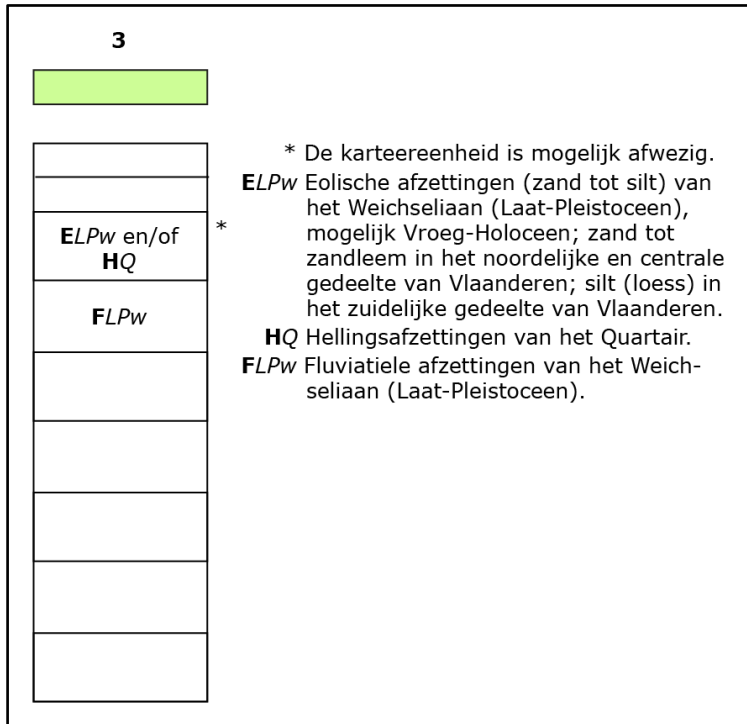
De geomorfologische kaart voor deze streek is niet voorhanden en kan dus niet worden afgebeeld.

Figuur 20 Uitsnede uit de Tertiair Geologische Kaart (bron: geopunt.be).

Figuur 21 Uitsnede uit de Quartair Geologische Kaart (bron: geopunt.be).

Figuur 22 Uitleg bij de Quartair Geologische Kaart (bron: geopunt.be).

2.4. Historische situering⁸

- Algemeen⁹

Over de vroegste geschiedenis en het ontstaan van Harelbeke zijn weinig bronnen of gegevens voorhanden. De meeste informatie is terug te vinden in de legende van de forestiers (Liederik, Ingelram en Audacer). Deze 'koninklijke opzichters' werden door de monniken van de Sint-Pietersabdij aangeduid als voorouders van Boudewijn V (1035-1067), algemeen aanvaard als grondlegger van het Graafschap Vlaanderen, om zo de dynastie van de graven van Vlaanderen zover mogelijk in het verleden te laten teruggaan. Deze forestiers zouden echt bestaan hebben, maar hun onderlinge verwantschap berust eerder op een legende. Één van hen, Liederik (793-817), zou in het begin van de 9de eeuw een kerk gebouwd hebben bij zijn grafelijke woonst, maar archeologische resten hiervan werden tot op heden niet aangetroffen. Tijdens de 10de eeuw zou Graaf Arnulf I de Grote (918-965) zijn verblijf gehad hebben te Harelbeke. Rondom de kerk van Harelbeke werden reeds enkele graven onderzocht uit deze periode. De oprichting van de eerste kerk van Harelbeke dateert ook uit deze tijd. De kerk was gewijd aan de Zaligmaker of Sint-Salvator, wat typisch is voor Karolingische kerken. Historische verwijzingen naar deze kerk vinden we in de Vita Sancti Bertulfi. Rond 990 ontstond er een strijd tussen de inwoners van Harelbeke en die van Kortrijk nadat Boudewijn IV (988-1053) had geprobeerd het gebied opnieuw in te lijven. Een brand verwoestte toen de kerk. Rond 1035 werd een nieuwe kerk gebouwd waarvan de huidige toren nog een overblijfsel is. Op datzelfde ogenblik vinden we de eerste vermelding terug in de teksten van Harelbeke: 'Harlebeke'. Doorheen de tijd vinden we verschillende schrijfwijzen teruggaande van 'Herlebecca' (1042), 'Arlebec' (1183), 'Aerlebeke' (1277) tot 'Haerlebeque' (1417). Doorheen het ganse Ancien Régime vinden we vooral de schrijfwijze 'Harlebeke' en 'Haerlebeke' terug. Pas vanaf 1713 vinden we een aanleiding tot de hedendaagse benaming; 'de canosie van Arelbeke'. In 1752 duikt de officiële spelling op: 'sluysen van Harelbeke'. We vinden ook in enkele toenames de vermelding van de stad zoals in 1154: 'Eustachius de Harlebeca'. De stadskern van Harelbeke was opgebouwd uit twee delen. Harelbeke-binnen bestond uit de heerlijkheid Ten Doorne (eigendom van het Sint-Salvator kapittel en gelegen rond de kerk) en het gebied er rond (het Vrije). Tussen 1035 en 1042 stichten graaf Boudewijn V en zijn echtgenote gravin Adela ter ere van hun vermeende voorvader Liederik het Sint-Salvatorskapittel. Voor deze gelegenheid laten ze ook de kerk wat ruimer heropbouwen.

In de 12de eeuw werd Harelbeke tot stad uitgeroepen. Vanaf 1264 mocht de stad een wekelijkse markt organiseren en vanaf 1385 een jaarmarkt. Harelbeke was tijdens de middeleeuwen een open stad, zonder ommuring maar met vesten en grachten. De Leie is van oudsher een belangrijke verbindings- en transportweg en fungeerde als aandrijfkraft voor de watermolens (cfr. De Watermolenstraat). Op de plaats waar de Zwevegemsestraat, Wagenweg en Kortrijksestraat samenkomen, stond een poort, met name de Westpoort; de Oostpoort is gelegen aan de huidige Forestiersstraat. De vesten volgen een stukje de Andries Pevernagestraat om dan af te buigen ter hoogte van de huidige Ballingenweg. In de 17de eeuw verdwenen de poorten; de vesten verdwenen al vroeger en vermoedelijk zijn de grachten gedempt in de 15de of 16de eeuw. Aan de Gavers en op de

⁸ AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2017: *Harelbeke*, Inventaris Onroerend Erfgoed [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten> (geraadpleegd op 9 november 2017).

⁹ Deconynck et al. 2011, Messiaen et al. 2008

Zandberg trof men twee nederzettingen aan die eveneens gedateerd konden worden in de 10de-12de eeuw. Tijdens de 13de en 14de eeuw verandert de grafelijke heerlijkheid Harelbeke meermaals van eigenaar. Zo is het onder meer eigendom van graaf Filips I (1168-1191), graaf Boudewijn IX (1194-1205) en de familie de Courtenay. Bij verschillende opstanden van de Gentenaren tegen het grafelijke gezag (1379, 1385 en 1455) wordt Harelbeke geplunderd en deels verwoest. De banmolens en de bijhorende sluizen zijn in die periode van groot strategisch en militair belang. Om de stad te helpen zich te herstellen, krijgt de stad het recht op de lakennijverheid en een jaarmarkt. In 1387-1393 wordt een nieuwe westmolen gebouwd, een stenen graanwatermolen met rieten dak. De beekvallei van de Arendsbeek (of Arelbeek) wordt vanaf de 14de eeuw geleidelijk aan opgevuld met grote massa's puin en afval. Het goed 'Ter Halle', gelegen aan de Gaverbeek en langs de weg Harelbeke-Zwevegem, is een belangrijke site tijdens de late middeleeuwen. Archeologische opgravingen op het einde van de jaren 1970 tonen aan dat het goed reeds tijdens de 13de of 14de eeuw van een bakstenen woonhuis was voorzien. In 1331, wanneer Margareta de Halle eigenares is, wordt op het goed een kapel ter ere van de Heilige Amandus gesticht. In 1382 wordt het goed verwoest en het woonhuis heropgebouwd. Het werd in 1969 definitief gesloopt.

De pest maakte tussen 1580 en 1584 vele slachtoffers. Ook de politieke en religieuze problemen met Spanje drukten zwaar op de bevolking. Troepenconcentraties en belegeringen eisten veel van de stad en zelfs de kanunniken van het kapittel vertrokken. Keizer Karel stond de stad in 1555 een vermindering van belastingen toe wegens de vroeger geleden oorlogsschade. Tot in 1648 herbergde de stad nu eens Franse troepen, dan weer "geallieerden" (Duitsers, Spanjaarden en Ieren), die overal plunderden. De vrede van Münster in 1648 leidde een periode van rust in. In 1659 werden alweer troepen - zowel Franse als Spaanse - geherbergd. De plunderingen duurden voort. In 1688 brak de Negenjarige oorlog uit. Na deze oorlog brak een periode aan van rust, maar Harelbeke zat volledig aan de grond. Lodewijk XIV bezette de streek tot 1706, maar Holland en Engeland veroverden het grootste gedeelte van de Zuidelijke Nederlanden opnieuw en hielden ze bezet tot 1715. Vanaf 1706 kampeerden er weer voortdurend vreemde troepen in Harelbeke en er werd regelmatig gevochten.

Vier jaar na het begin van de regering van Maria Theresia (1740-1780) werd Harelbeke nog eens door de Fransen geplunderd. Daarna begon een periode van rust en herstel. In 1769 werd de eerste steen gelegd van de nieuwe Sint-Salvatorskerk. Vanaf 1792 verschenen opnieuw geregeld Franse en geallieerde troepen en opnieuw werd er geroofd en gebrand. De bezittingen van het Sint-Salvatorkapittel en het klooster van de Augustinessen werden verbeurd verklaard en openbaar verkocht of verpacht.

Ook in de Eerste Wereldoorlog werd Harelbeke niet gespaard van het oorlogsgeweld. Getuige hiervan zijn diverse bomkraters en fragmenten van obussen die aangetroffen werden in de opgravingen rondom de Kollegelaan als een gevolg van de beschietingen.

Figuur 23 Het centrum van Harelbeke (bron: Deconynck et al. 2011).

Figuur 24 Harelbeke te zien op de Flandria Illustrata uit 1641 (bron: Deconynck et al. 2011).

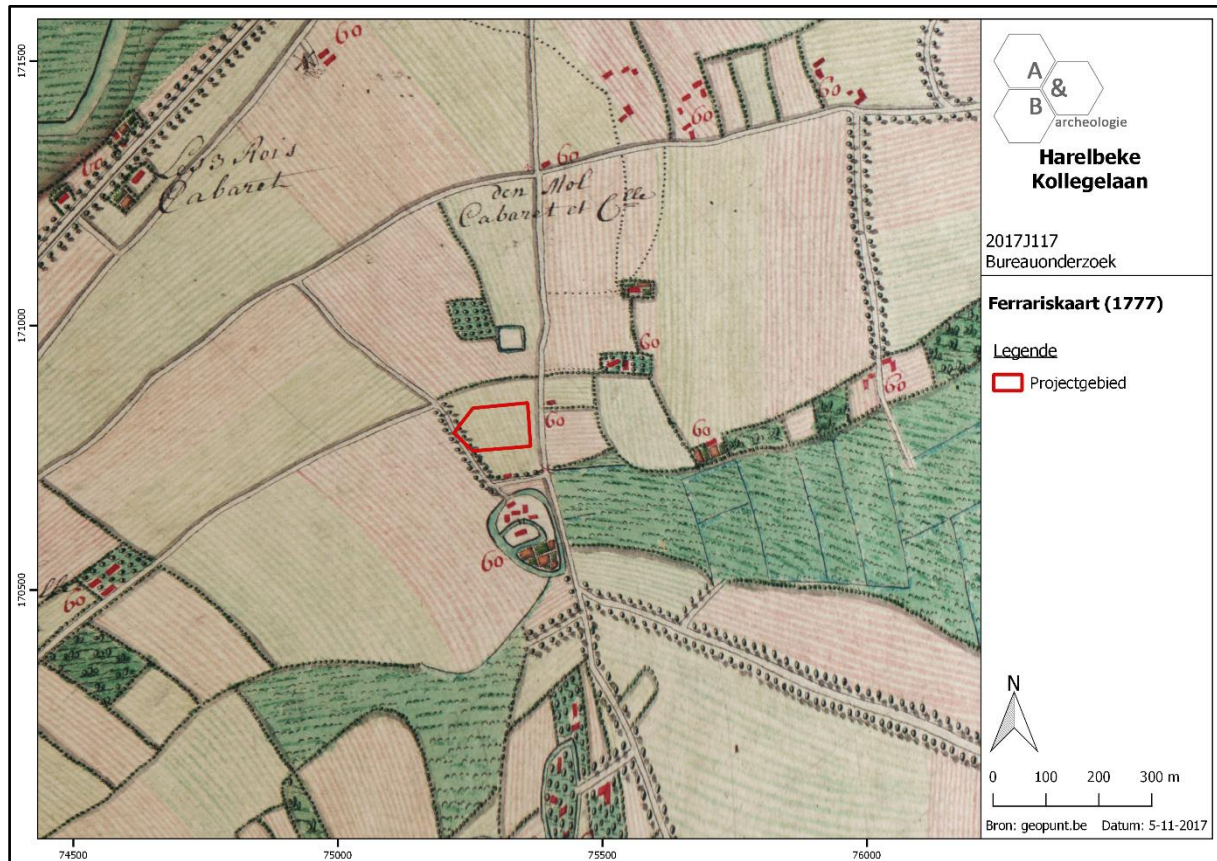
- **Siteniveau**

Op de Ferrariskaart uit het einde van de 18de eeuw staat het gebied gekarteerd als wei- of akkerland. Bewoning komt eerder verspreid voor langsheen de wegen. Wel is een grote site met walgracht, meer bepaald het Goed Ter Walle (cfr. Historisch kader) op te merken ten zuiden van het plangebied. De site bestaat uit eivormige structuur met een toegangsweg in het noorden. Intern wordt één bakstenen gebouw omgeven door een bijkomende gracht. In het noordelijke deel zijn diverse gebouwtjes aanwezig, terwijl het zuidelijke deel ingenomen wordt door tuintjes. De Stasegemsesteenweg in het oosten wordt reeds aangegeven.

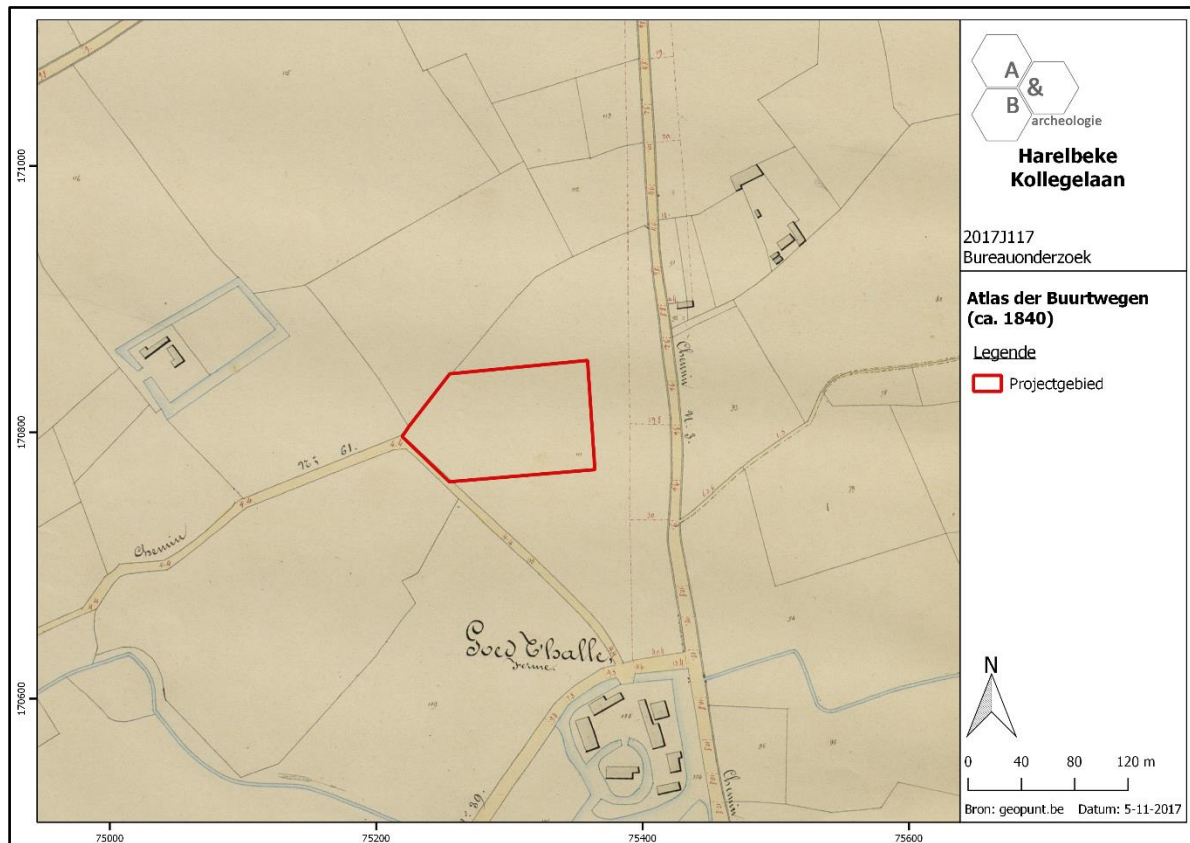
Op de 19de-eeuwse Atlas der Buurtwegen en de Poppkaart blijft de situatie voor het plangebied ongewijzigd. Wel is een rechthoekige site met walgracht te zien ten noordwesten van het terrein. Op de Vandermaelenkaart uit midden 19de eeuw is een gelijkaardige situatie aangegeven echter minder gedetailleerd. Ook op de topografische kaarten van 1883 en 1910-1947 blijft het gebied onbebouwd.

Pas op de luchtfoto van 1971 zijn de huidige schoolgebouwen te zien. Het noordelijke gebied is nog in gebruik als akker- en weilanden. Ten zuiden zijn de eerste verkavelingswerken uitgevoerd. Op de luchtfoto van 1979-1990 wordt het gebied rondom stelselmatig ingenomen door bewoning,

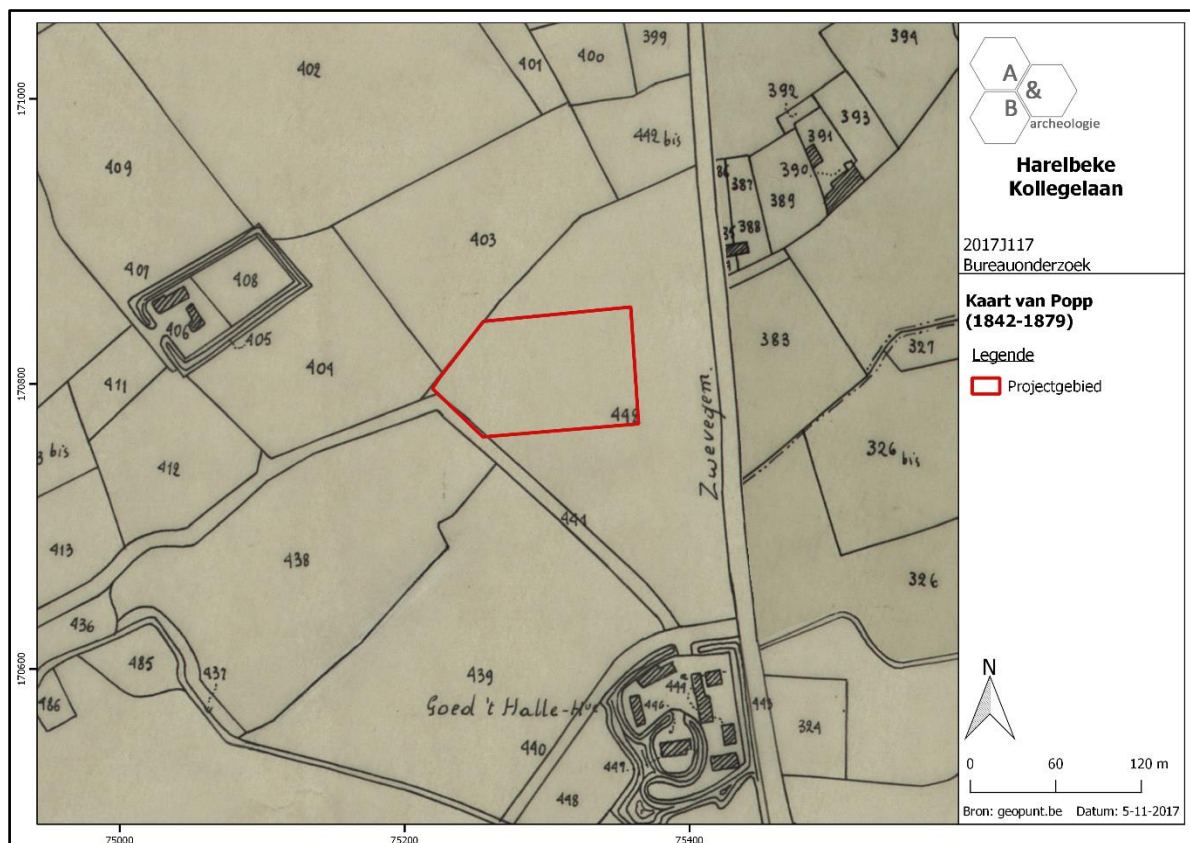
waaronder het rusthuis aan de westelijke zijde. De verdere inbreidingen gaan verder door tot op de dag van vandaag waarop duidelijk te zien is dat de omgeving rondom quasi volledig volgebouwd is.

Figuur 25 Aanduiding van de site op de Ferrariskaart (bron: geopunt).

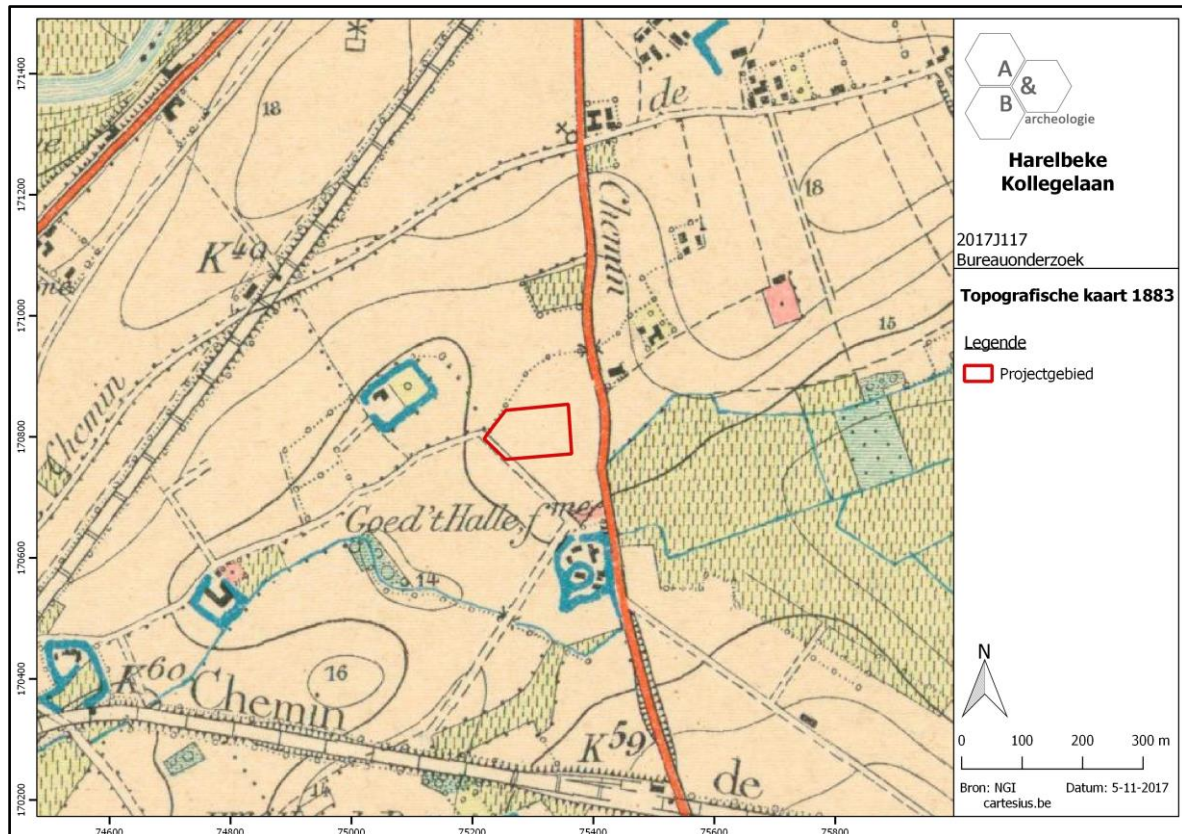
Figuur 26 Aanduiding van de site op de Atlas der Buurtwegen (bron: geopunt).

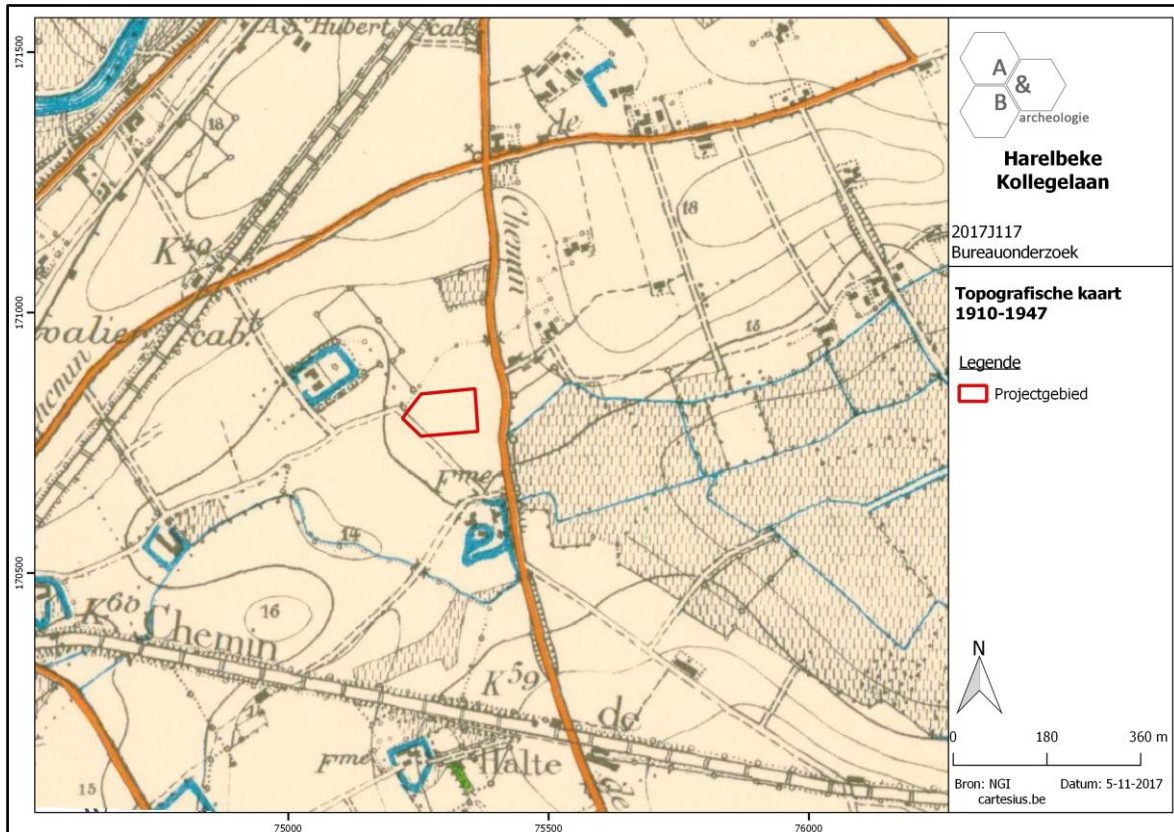
Figuur 27 Aanduiding van de site op de kaart van Popp (bron: geopunt.be).

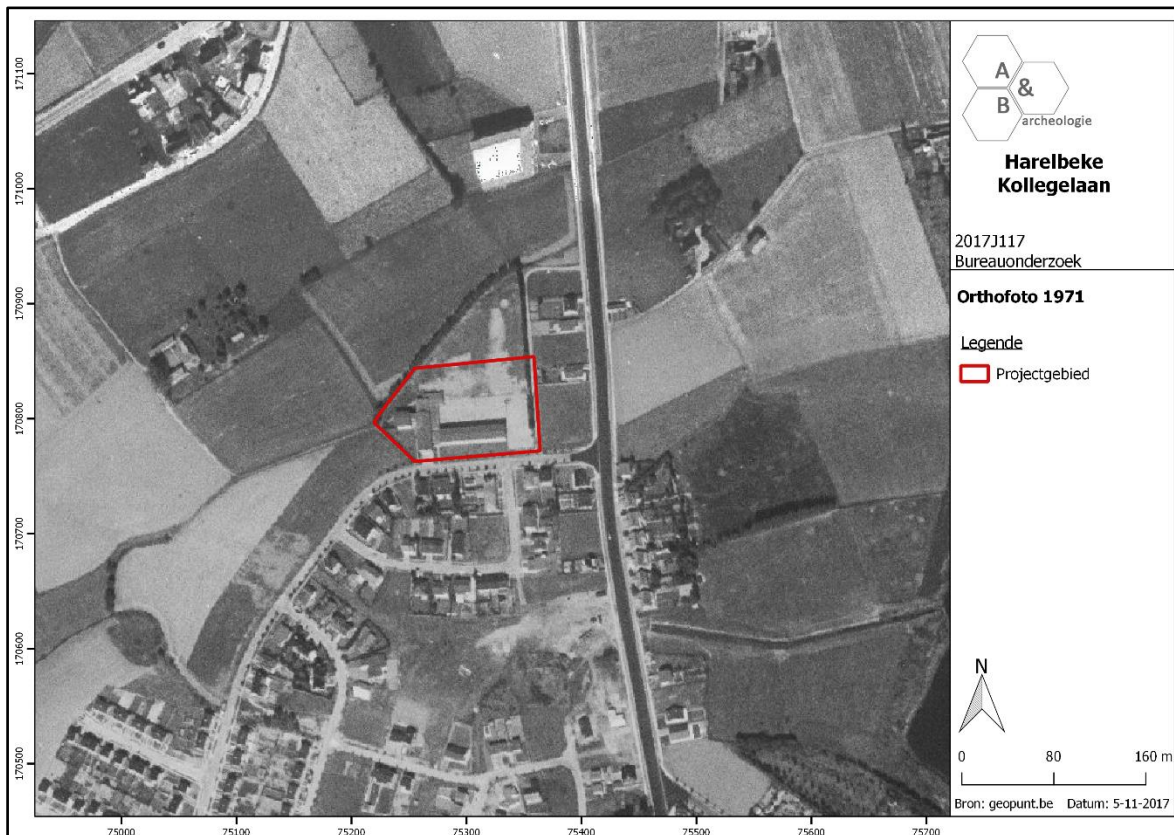
Figuur 28 Aanduiding van de site op de Kaart van Vandermaelen (bron: geopunt).

Figuur 29 Aanduiding van de site op de topografische kaart 1883 (bron: NGI en cartesius).

Figuur 30 Aanduiding van de site op de topografische kaart 1910-1947 (bron: NGI en cartesius).

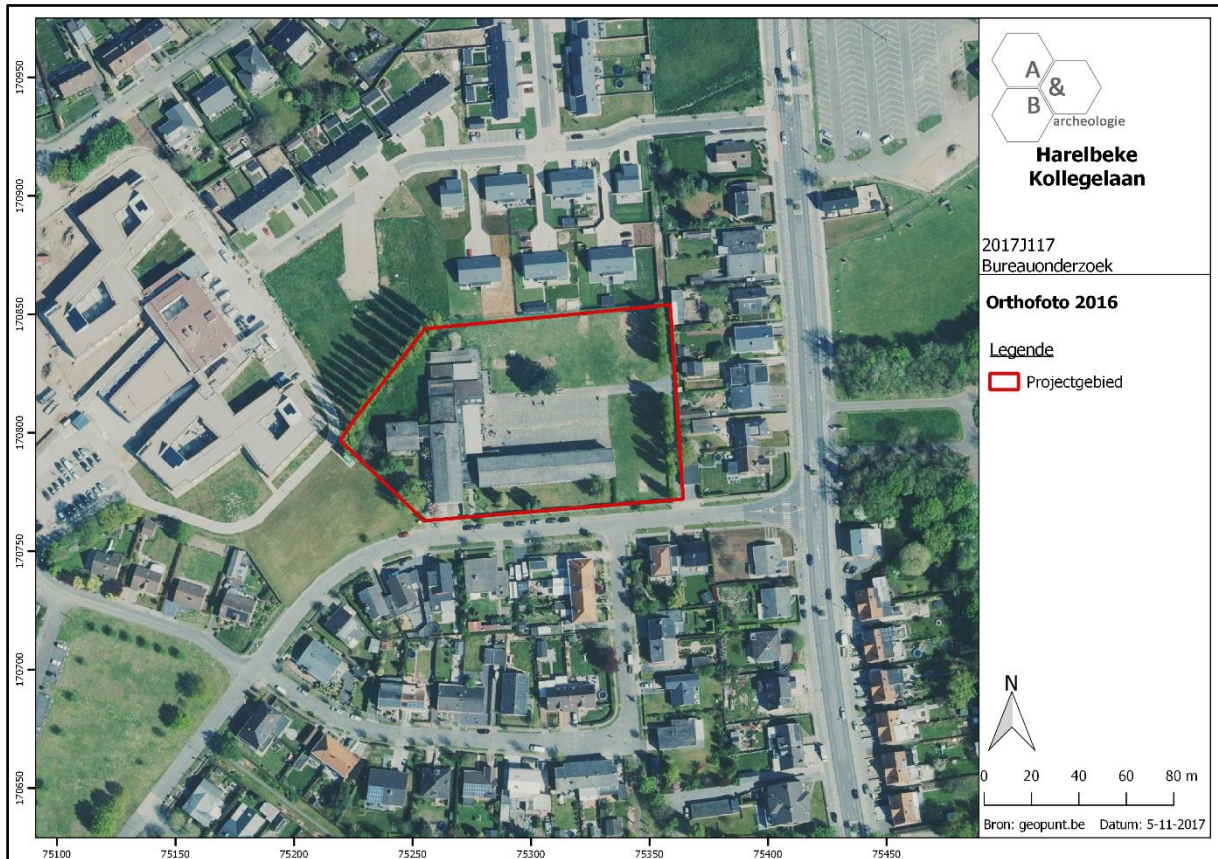
Figuur 31 Aanduiding van de site op de luchtfoto van 1971 (bron: geopunt.be).

Figuur 32 Aanduiding van de site op de luchtfoto van 1990 (bron: geopunt.be).

Figuur 33 Aanduiding van de site op de luchtfoto van 2003 (bron: geopunt.be).

Figuur 34 Aanduiding van de site op de luchtfoto van 2016 (bron: geopunt.be).

2.5. Archeologische situering¹⁰

Op de Centrale Archeologische Inventaris (CAI) worden diverse archeologische sites aangegeven in en in de directe omgeving van het plangebied.

Zo werden bij opgravingen in de jaren '70 nabij de Gaverstraat meer dan tweeduizend laat-Paleolithische vuurstenen artefacten ontdekt te dateren rond 9000 v.C. gedateerd. Ook uit de hierop volgende periode, het Mesolithicum (9000 – 4300 v.C.), zijn verschillende vindplaatsen van silexartefacten gekend. De meeste zijn gesitueerd aan de hoge oevers van de Gavers, een grote en natte komvormige laagte. Tijdens de opgravingen in de Collegewijk in de jaren '70 zijn honderden artefacten aangetroffen die duidelijk te plaatsen zijn in het Neolithicum, en ook elders in de omgeving zijn vondsten aangetroffen met eenzelfde datering. Op de oevers van de Gavers (in de Populierendreef) werden aardewerkfragmenten aangetroffen van Klokbekeaardewerk, typerend voor het late Neolithicum (ca. 2000 v.C.). Verder kwamen in de loop der jaren ook enkele losse vondsten aan het licht die gesitueerd kunnen worden in de Bronstijd, zoals een bronzen vlakbijl en een gevleugelde pijlpunt met schacht. In 1966 werd een kuil aangesneden die vol zat met aardewerk uit de vroege IJzertijd (700-500 v.C.). Uit de La Tène-periode (late IJzertijd) zijn verschillende vindplaatsen gekend, namelijk één aan de oevers van de Gavers langs de Populierendreef (1ste eeuw v.C.), één nabij de Steenbruggestraat in Stasegem (5de-4de eeuw v.C.), één op een zandrug langs de Leie (niet nader te dateren) en één nabij de grens met Kortrijk op het bedrijventerrein Evolis. In 1973 zou een fijne spits als een losse oppervlaktevondst aangetroffen zijn op de terreinen van het Sint-Amandscollege, binnen de grenzen van het huidige plangebied.

Archeologisch onderzoek vanaf de jaren '50 door de toenmalige Archeologische Stichting Zuid-West-Vlaanderen bracht voor de streek rond Harelbeke echter vooral Romeinse sporen aan het licht. Zo werd aan de Gaverstraat een vindplaats aangesneden met twee waterputten en aardewerk uit de 1ste en 2de eeuw n.C. Ook langs de Leie, aan de Beverenstraat en aan de Beverenbeek werden resten van bewoning aangetroffen, evenals op het bedrijventerrein Evolis. De grootste concentratie aan Romeinse sporen bevond zich evenwel in de Collegewijk. Zo werden in en in de directe omgeving van het plangebied vijftien Romeinse waterputten onderzocht, naast tal van gebouwsporen, artisanale ateliers en zelfs een inheems heiligdom. De rijke materiële cultuur van de site springt in het oog, met de vondst van tientallen godenbeeldjes in terracotta, een grote bronzen ketel en de talrijke bronzen mantelspelden en versieringen. Bij de bouw van het rust- en verzorgingshuis, ten oosten van het terrein, werden in de jaren '60/'70 verschillende archeologische sporen vastgesteld, waaronder enkele Romeinse waterputten. De waarnemingen beperkten zich echter voornamelijk tot een begeleiding van de werken, zonder het aanleggen van grote opgravingsvlakken. Naar aanleiding van een vernieuwing en uitbreiding van het rusthuis werd een opgraving uitgevoerd door GATE in 2010 en 2011 waarbij een aanzienlijke hoeveelheid sporen, grachten, waterputten, ... werden aangetroffen uit de Romeinse tijd. Ten noorden van het plangebied werd in de jaren '80 een inheems-Romeins grafveld onderzocht, waarbij minstens 94 brandrestengraven aan het licht kwamen. Ook op de terreinen van de verkaveling Huyzentruyt, onmiddellijk ten noorden van het plangebied, werden in 2008 bij een archeologisch vooronderzoek uitgevoerd door Monument

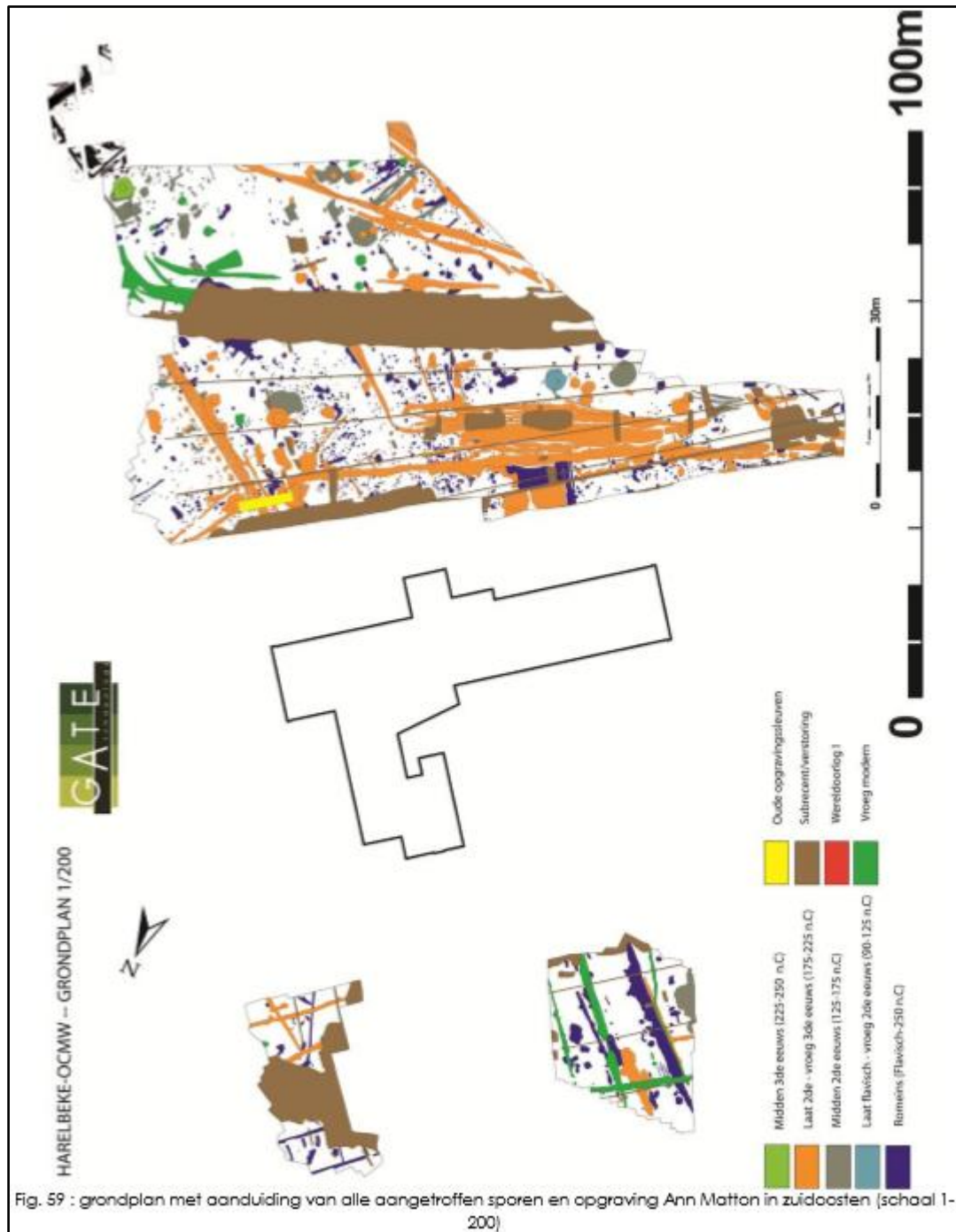
¹⁰ Centrale Archeologische Inventaris, Deconynck et al. 2011, Bruyninckx et al. 2011, Messiaen et al. 2008 en mondelinge mededeling Dr. Gertjan Plets.

Vandekerckhove nv, honderden Romeinse sporen en vondsten aangetroffen. Door de Universiteit Gent werden bepaalde delen van dit terrein verder opgegraven wat resulteerde in een aanzienlijke hoeveelheid sporen, waterputten, structuren en grote hoeveelheden vondstmateriaal. Bovendien zou ook sprake zijn van een Romeinse versterking of mansio ter hoogte van de noordwestelijke hoek van het plangebied. Ook werden bij de opgravingen van de UGent grote extractiekuilen aangesneden aan de grenszone met het plangebied. Mogelijk kunnen dus in het plangebied sporen van artisanale activiteiten verwacht worden.

Alle onderzoeken samen wijzen duidelijk op de aanwezigheid van een Romeinse nederzetting of *vicus*. Deze ontstond vermoedelijk omstreeks 70n.C. en bleef zeker bestaan tot in de tweede helft van de 3de eeuw. De exacte begrenzing en het precieze uitzicht van de nederzetting zijn niet gekend, maar op basis van de talrijke vondsten in de onmiddellijke omgeving kan worden afgeleid dat het plangebied zich in het veronderstelde vicus-areaal bevindt.

Op het terrein zelf zijn in het verleden kleine onderzoeken uitgevoerd, waaronder een controle tijdens de opbouw van de kelder van de school, waarbij talrijke sporen en vondsten waargenomen waaronder twee afvalkuilen met aardewerk en maalsteenfragmenten (CAI ID 70325). Daarnaast werden twee waterputten met eikenhouten bekisting (waterputten 1 en 2) gevonden. Waterput 1 was 4m diep en dateert uit de eerste helft van de 3de eeuw n.C. Uit de vulling werden een rand van een mortarium met stempel BRARIATUS, een oor van een emmer (hengsel) en een zilveren denarius van Julia Maesa (2,38 gr, 18,1 mm, IVLIAMAESSAAVG, PVDICITIA) gerecupereerd. Waterput 2 werd niet opgegraven omwille van stabiliteitsproblemen. Een aantal vuurstenen artefacten werden als oppervlaktevondsten geregistreerd. Het gaat onder andere om een schrabber en een fijn geretoucheerde spits uit grijze silex. Aan de voorzijde van het college, tegen de Collegelaan, werden wat terra sigillata-scherven alsook gewoon aardewerk gerecupereerd. Ter hoogte van de huidige speelplaats van de school werden drie fragmenten van pijparden terracotta beeldjes gevonden alsook heel wat scherven, fibulae en munten. In 1961 werd op deze speelplaats een sterk versleten sestertius van keizer Hadrianus (117-138 n.C.) aangetroffen en in 1963 vijf volledig vergane bronzen munten. Tijdens de bouw zouden nog vijf brandrestengraven ontdekt zijn maar dit staat sterk ter discussie. De UGent heeft ook geofysische metingen uitgevoerd hebben op de huidige speelplaats waarbij diverse anomalieën te zien zijn die wijzen op de aanwezigheid van archeologische sporen.

Concluderend kan gesteld worden dat met zekerheid archeologische sporen uit de Romeinse periode te verwachten zijn binnen het terrein. De sporen maken deel uit van de uitgestrekte vicus, zoals te zien op figuur 37. Er kunnen waterputten verwacht worden alsook sporen van artisanale activiteiten en een mogelijke versterking (mansio). Sporen uit andere periodes kunnen gezien de gekende archeologische waarden uit de omgeving ook verwacht worden. *In situ* steentijdartefacten worden gezien de bodemkundige en archeologische gegevens niet verwacht, maar kunnen wel als losse artefacten in een secundaire context aangetroffen worden.

Figuur 36 Sporen aangetroffen in 2010/2011 bij het onderzoek van GATE aan het OCMW (bron: Deconynck et al. 2011).

3. Synthese

3.1. Archeologisch verwachtingspatroon

Op basis van het bureauonderzoek kan volgend verwachtingspatroon vooropgesteld worden:

- Op basis van de cartografische bronnen is geen bewoning aanwezig vanaf het einde van de 18de eeuw tot het midden van de 20ste eeuw. Vanaf dan worden de schoolgebouwen van het Sint-Amandscollege opgetrokken.

- Sporen van verstoringen worden verwacht ter hoogte van de huidige gebouwen (ca. 2160m²). De verstoringen situeren zich vooral ter hoogte van de muurfunderingen en de ondergrondse kelder (ca. 500m²) in de NZ-georiënteerde vleugel. Ook de aanleg van de speelplaats (ca. 1650m²) zal enige impact in de bodem gehad hebben, hoewel hier nog sporen te verwachten zijn. De nabijgelegen opgravingen tonen immers aan dat een dikke textuur B-horizont aanwezig is, waardoor de archeologische sporen nog goed bewaard kunnen zijn. Ter hoogte van de ondergrondse kelder worden enkel nog diepe structuren verwacht zoals waterputten en grachten. De rest van het terrein vertoont geen zichtbare verstoringen en is heden ingenomen als groen- of speelzones. Er zijn geen aanwijzingen voor ondergrondse citernes of andere ondergrondse structuren.

- Op archeologisch vlak is een zeer hoge verwachting aan te geven voor sporen uit de Romeinse periode. De sporen behoren toe aan de Romeinse *vicus* die zich in dit gebied bevindt. De te verwachten sporen kunnen onderverdeeld worden in bewoning (paalkuilen, waterputten, afvalkuilen), artisanale activiteiten (extractiekuilen, ovens, ijzerproductie), verdedigingselementen (sporen van een versterking of mansio), funerair (brandrestengraven, ...), erfindelingen (grachten), wegen en grote hoeveelheden vondstmateriaal. Eerder onderzoek in en in de directe omgeving van het plangebied geven een hoge densiteit aan sporen aan. Daarnaast kunnen ook sporen uit de metaaltijden en middeleeuwen verwacht worden, zoals ook het archeologisch kader aangeeft. Als laatste kunnen silexartefacten teruggevonden, hetzij wel als losse vondsten in secundaire contexten.

3.2. Afweging verder vooronderzoek

Bij de afweging voor een verder vooronderzoek worden alle gegevens van het bureauonderzoek geëvalueerd om zodoende een uitspraak te kunnen doen of er al dan niet verder onderzoek noodzakelijk is.

Op basis van de historische en archeologische gegevens kan een zeer hoge verwachting vooropgesteld worden voor sporen uit de Romeinse periode. De sporen behoren toe aan de Romeinse *vicus* die zich in dit gebied bevindt. De te verwachten sporen kunnen onderverdeeld worden in bewoning (paalkuilen, waterputten, afvalkuilen, ...), artisanale activiteiten (extractiekuilen, ovens, pottenbakkers, ijzerproductie, ...), verdedigingselementen (sporen van een versterking of mansio), funerair (brandrestengraven, ...), erfindelingen (grachten), wegen en grote hoeveelheden vondstmateriaal. Eerder onderzoek in en in de directe omgeving van het plangebied geven een hoge densiteit aan sporen aan. Daarnaast kunnen ook sporen uit de metaaltijden en middeleeuwen verwacht worden, zoals ook het archeologisch kader aangeeft. Als laatste kunnen silexartefacten teruggevonden, hetzij wel als losse vondsten in secundaire contexten.

Er kan vanuit gegaan worden dat het archeologisch bodemarchief over het volledige plangebied bedreigt wordt door de afbraak van de schoolgebouwen, de uitbraak van de verhardingen en het hiermee gepaard gaande werfverkeer.

Gezien het zeer hoge archeologische potentieel en de bedreiging ervan door de geplande werken, dient er verder vooronderzoek te gebeuren. In eerste instantie wordt gekeken naar de methodes met geen of het minste impact in de bodem. Deze onderzoeken vallen onder de noemer 'verder vooronderzoek zonder ingreep in de bodem' (landschappelijk bodemonderzoek, geofysisch onderzoek en veldkartering/metaaldetectie). Indien uit deze onderzoeken de afwezigheid van een archeologische site niet gestaafd kan worden, dient men verder over te gaan tot een 'vooronderzoek met ingreep in de bodem' (verkennend en waarderend archeologisch booronderzoek, proefsleuven en proefputten). In het geval een archeologische site aanwezig is, dient men eerst te proberen deze *in situ* te behouden. Indien dit niet mogelijk is, is een verdere opgraving noodzakelijk.

Het verder vooronderzoek dient in een uitgesteld traject te gebeuren, aangezien de gebouwen en de speelplaats op het plangebied nog niet kunnen verwijderd worden zonder sloopvergunning. Het terrein is hierdoor momenteel niet beschikbaar voor onderzoek.

3.3. Verder vooronderzoek zonder ingreep in de bodem

- Landschappelijk bodemonderzoek

Dit type onderzoek heeft tot doel de aardkundige opbouw en ontstaansgeschiedenis van de ondergrond en het landschap te kennen door middel van boringen of profielputten. Met deze methode kan met een minimale impact in de bodem toch heel wat informatie verkregen worden. De methode wordt binnen de archeologie vooral aangewend om het bodemkundig potentieel na te gaan voor de aanwezigheid van goed bewaarde steentijdsites.

In dit geval is deze onderzoeksmethode, gezien de gekende bodemkundige achtergrond, niet zinvol om uit te voeren.

- Geofysisch onderzoek

Geofysisch onderzoek heeft tot doel om antropogene fenomenen te onderscheiden van natuurlijk sediment of om een morfologische reconstructie van het natuurlijke landschap te maken, door contrasten in elektrische, elektromagnetische en magnetische kenmerken van de ondergrond te meten. Ook kent deze methode haar nut bij het opsporen van explosieven. Onder dit type onderzoek vallen verschillende opsporingstechnieken: magnetometrie, weerstandsmetingen, grondradar enz.

In dit geval zou deze onderzoeksmethode mogelijk zijn om uit te voeren, en dan vooral voor het opsporen van anomalieën, zoals grachten en grotere archeologische sporen. Echter de huidige bebouwing en speelplaats vormen storende factoren. Bovendien zullen de archeologische gegevens ook aan het licht gebracht worden tijdens een proefsleuvenonderzoek. Alles bij elkaar genomen wordt de kosten-batenanalyse van deze onderzoeksmethode negatief beoordeeld en wordt deze niet weerhouden.

- Veldkartering en metaaldetectie

Bij een veldkartering of oppervlakteprospectie wordt een visuele inspectie gedaan van het terreinoppervlak voor de aanwezigheid van archeologisch vondstmateriaal, zoals aardewerk of silexartefacten. Metaaldetectie betreft het opsporen van metalen voorwerpen door middel van een metaaldetector. De toplaag, ca. 20cm diep, wordt hierbij afgezocht door middel van parallelle looplijnen met of zonder een bepaalde tussenafstand.

Een veldkartering is gezien het huidige gebruik van de site niet mogelijk en niet zinvol. Een metaaldetectie zou eventueel wel zinvol zijn, maar zou vooral lossen vondsten aanleveren die zich in de teelaarde bevinden. Wel dient metaaldetectie te gebeuren tijdens het proefsleuvenonderzoek op de aangetroffen archeologische sporen. Aanvullend kunnen de zandbergjes ook gecontroleerd worden.

3.4. Verder vooronderzoek met ingreep in de bodem

- Verkennend en waarderend archeologisch booronderzoek

Een verkennend en waarderend archeologisch booronderzoek heeft als doel om archeologische sites op te sporen door middel van boringen. Via de boringen kunnen begraven niveaus teruggevonden worden waarin zich bv. *in situ* steentijdartefacten kunnen bevinden. De boringen worden volgens een bepaald grid met optimale spreiding opgesteld.

In dit geval is deze onderzoeksmethode, gezien de gekende bodemkundige gegevens, niet zinvol om uit te voeren.

- Proefsleuven en proefputten

Het doel van proefsleuven en proefputten is uitspraken te doen over de archeologische waarde van de totaliteit van een terrein door een beperkt maar statistisch representatief deel van dat terrein op te graven. Op die manier kan er een optimale inschatting gemaakt worden van het kennispotentieel aangezien deze methode informatie verschaft omtrent verspreiding, bewaring, aard en datering van de aangetroffen archeologische sporen.

Gezien de aard van de site, de geplande werken en het archeologisch verwachtingspatroon is een verder vooronderzoek in de vorm van proefsleuven noodzakelijk. In eerste instantie kan de sloop van de huidige gebouwen uitgevoerd worden, enkel tot op het niveau van het huidige maaiveld. Na deze bovengrondse afbraak dient het proefsleuvenonderzoek uitgevoerd te worden. De verhardingen van de speelplaatsen en de paden mogen pas verwijderd worden na het proefsleuvenonderzoek. De verdere stappen die nodig zijn voor de ondergrondse kelder hangen af van de resultaten van het vooronderzoek. Indien blijkt dat er geen sporen of slechts ondiepe sporen aanwezig zijn, dient de afbraak van de kelder niet archeologisch begeleid te worden. Indien blijkt dat veel sporen aanwezig zijn en er een kans is op de aanwezigheid van diepere structuren, zoals waterputten en grachten, dient de opbraak van de kelder archeologisch begeleid en aansluitend opgegraven te worden. Bij de resultaten van het vooronderzoek worden de verdere stappen hiervoor omschreven. Het sleuvenplan, de richtlijnen en onderzoeksvragen worden voorgesteld in het Programma van Maatregelen.

3.5. Beantwoording onderzoeksvragen

- Zijn er archeologische of historische gegevens gekend over de site?

Op basis van de historische en archeologische gegevens kan een zeer hoge verwachting vooropgesteld worden voor sporen uit de Romeinse periode. De sporen behoren toe aan de Romeinse *vicus* die zich in dit gebied bevindt. De te verwachten sporen kunnen onderverdeeld worden in bewoning (paalkuilen, waterputten, afvalkuilen, ...), artisanale activiteiten (extractiekuilen, ovens, pottenbakkers, ijzerproductie, ...), verdedigingselementen (sporen van een versterking of mansio), funerair (brandrestengraven, ...), erfindelingen (grachten), wegen en grote hoeveelheden vondstmateriaal. Eerder onderzoek in en in de directe omgeving van het plangebied geven een hoge dichtheid aan sporen aan. Daarnaast kunnen ook sporen uit de metaaltijden en middeleeuwen verwacht worden, zoals ook het archeologisch kader aangeeft. Als laatste kunnen silexartefacten teruggevonden, hetzij wel als losse vondsten in secundaire contexten.

- Zijn er gegevens gekend dat de bodem (deels) verstoord is?

Sporen van verstoringen worden verwacht ter hoogte van de huidige gebouwen (ca. 2160m²). De verstoringen situeren zich vooral ter hoogte van de muurfunderingen en de ondergrondse kelder (ca. 500m²) in de NZ-georiënteerde vleugel. Bij de ondergrondse kelder bedraagt de verstoringsdiepte ca. 2,5m onder het huidige maaiveldniveau. Ook de aanleg van de speelplaats (ca. 1650m²) zal enige impact in de bodem gehad hebben, hoewel hier nog sporen te verwachten zijn. De nabijgelegen opgravingen tonen immers aan dat een dikke textuur B-horizont aanwezig is, waardoor de archeologische sporen nog goed bewaard kunnen zijn. Ter hoogte van de ondergrondse kelder worden enkel nog diepe structuren verwacht zoals waterputten en grachten. De rest van het terrein vertoont geen zichtbare verstoringen en is heden ingenomen als groen- of speelzones. Er zijn geen gegevens gekend voor de aanwezigheid van ondergrondse structuren zoals citernes en dergelijke.

- Zijn er factoren die invloed kunnen hebben op de gaafheid van eventuele archeologische sporen?

Zie vraag hierboven. Eventuele archeologische sporen zijn mogelijk al (deels) verstoord door de inrichting van de huidige site. Daarnaast tonen de bodemkundige gegevens aan dat een dikke textuur B-horizont aanwezig is, waardoor de archeologische sporen nog goed bewaard kunnen zijn.

- Wat is de impact van de geplande werken op het bodemarchief?

Globaal genomen kan er van uitgegaan worden dat het plangebied volledig verstoord zal worden bij de afbraak van de huidige bebouwing, met plaatselijk diepere ingrepen voor het uitbreken van de ondergrondse kelder (ca. 500m²), en verhardingen (speelplaats) en de inplanting van een verkaveling nadien met aanleg van funderingen en nutsvoorzieningen.

- Is er een archeologische site aanwezig? Zo ja, wat zijn de karakteristieken en de bewaringstoestand ervan? Welke waarde heeft de site?

Er zijn met zekerheid sporen aanwezig uit de Romeinse periode, zoals vastgesteld bij eerdere onderzoeken in en rond het plangebied. Het terrein bevindt zich binnen de Romeinse *vicus*. Aanvullende informatie omtrent de aanwezige sporen (funerair, bewoning, artisanaal, versterking, ...) kunnen nieuwe aanvulling brengen in de indeling of begrenzingen van deze *vicus*. De site heeft bijgevolg een zeer hoge archeologische waarde.

- Wat is de te volgen strategie tijdens een eventueel verder onderzoek en welke bijkomende onderzoeksvragen moeten daarbij beantwoord worden?

Het verder vooronderzoek dient in uitgesteld traject te gebeuren, aangezien de gebouwen en verhardingen (speelplaats) nog niet kunnen verwijderd worden zonder sloopvergunning. Het terrein is hierdoor momenteel niet beschikbaar voor onderzoek.

Het verder vooronderzoek bestaat uit een proefsleuvenonderzoek over het volledige plangebied, waarbij parallelle sleuven in N-Z richting worden aangelegd op regelmatige afstand van elkaar. De sleuven hebben als doel om het archeologisch potentieel van het terrein in kaart te brengen. Zijn er archeologische sporen aanwezig? Behoren deze tot één of meerdere periodes? Behoren ze toe aan de Romeinse *vicus*? Welke sporen zijn aanwezig (funerair, bewoning, artisanaal, versterkingen, erfindelingen, ...)? Sluiten de resultaten aan op de eerdere archeologische onderzoeken? Zijn sporen of vondsten uit andere periodes aanwezig? Daarnaast is het ook belangrijk om de verstoringsgraad in kaart te brengen. Zijn de sporen goed bewaard? Kunnen er verstoringszones afgebakend worden? Afsluitend is het belangrijk om alle gegevens samen te beschouwen om zodoende een uitspraak te kunnen doen over het potentieel van het terrein. Hierbij wordt afgewogen of verder onderzoek nodig is in de vorm van een opgraving, over een deel of volledig het terrein, of kan er overgegaan worden tot een vrijgave bij afwezigheid van archeologische sporen.

De modaliteiten van het verder vooronderzoek worden behandeld in het Programma van Maatregelen.

4. Samenvatting

De archeologienota kadert in het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Naar aanleiding van een geplande stedenbouwkundige vergunningsaanvraag te Harelbeke Kollegelaan, waarbij de totale oppervlakte van de ingreep in de bodem 1000m² of meer beslaat en de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de aanvraag betrekking heeft 3000m² of meer bedraagt, dient de initiatiefnemer een archeologienota toe te voegen aan de vergunningsaanvraag. De archeologienota dient opgemaakt te worden onder supervisie van een erkend archeoloog.

Het terrein van 10353m² groot bevindt zich aan de Kollegelaan in Harelbeke aan het Sint-Amandscollege. Het plangebied is momenteel in gebruik als school met een bijbehorende speelplaats en groenzone/sportvelden. De school bestaat in het westelijke deel uit een NZ georiënteerde vleugel met aanbouw aan de westelijke zijde. Deze vleugel is bovendien voorzien van een ondergronds kelderniveau. Aan de oostelijke kant sluit nog een lange OW georiënteerde vleugel aan. Centraal bevindt zich een verharde speelplaats. Rondom rond zijn groenzones aanwezig. De bebouwde zone omvat een oppervlakte van ca. 2160m². De speelplaats heeft een grootte van ca. 1650m². Daarnaast zijn nog kleine verharde paden aanwezig voorzien van betonklinkers of dals. De aanwezigheid van citernes of andere ondergrondse structuren zijn niet gekend. De rest van het terrein is ingenomen als groenzone en meet ca. 6500m². Kadastraal gezien kan het terrein teruggevonden worden op: Harelbeke, afdeling 2, sectie B, perceel nr. 442h4.

Het volledige plangebied staat op de bodemkaart gekarteerd als bebouwde zone of type OB. Dit type bodem wordt geplaatst bij gebieden met antropogene kunstmatige gronden, veelal zones die bebouwd zijn en waarin reeds graafwerken zijn gebeurd voor het oprichten van gebouwen. Geplaatst in een ruimer perspectief wordt een eerder matig droge tot matig natte zand- of lemige zandbodembodem verwacht op de site.

Op basis van de historische en archeologische gegevens kan een zeer hoge verwachting vooropgesteld worden voor sporen uit de Romeinse periode. De sporen behoren toe aan de Romeinse *vicus* die zich in dit gebied bevindt. De te verwachten sporen kunnen onderverdeeld worden in bewoning (paalkuilen, waterputten, afvalkuilen, ...), artisanale activiteiten (extractiekuilen, ovens, pottenbakkers, ijzerproductie, ...), verdedigingselementen (sporen van een versterking of mansio), funerair (brandrestengraven, ...), erfindelingen (grachten), wegen en grote hoeveelheden vondstmateriaal. Eerder onderzoek in en in de directe omgeving van het plangebied geven een hoge densiteit aan sporen aan. Daarnaast kunnen ook sporen uit de metaaltijden en middeleeuwen verwacht worden, zoals ook het archeologisch kader aangeeft. Als laatste kunnen silexartefacten teruggevonden, hetzij wel als losse vondsten in secundaire contexten.

De geplande werken omvatten de sloopwerkzaamheden. In eerste instantie zal de bestaande school en ondergrondse kelder uitgebroken en gesloopt worden. Daarnaast wordt de huidige verharde speelplaats uitgebroken. De ondergrondse kelder bevindt zich in de NZ-georiënteerde vleugel over een oppervlakte van ca. 500m² (zie figuur 1 en 6). De kelder reikt tot ca. 2,5m diep in de bodem. Nadien zal op het terrein een verkaveling ingepland worden, deze werken zijn echter nog niet van toepassing en nog niet gekend. De afbraakwerkzaamheden gaan gepaard met zwaar verkeer over het volledige terrein, die eveneens een impact in de bodem teweeg brengen.

Gezien het archeologische potentieel en de bedreiging ervan door de geplande werken, dient er verder vooronderzoek te gebeuren onder de vorm van een proefsleuvenonderzoek. De modaliteiten voor dit onderzoek worden behandeld in het programma van maatregelen. Het verder vooronderzoek dient in uitgesteld traject te gebeuren, aangezien de gebouwen en verhardingen (speelplaats) nog niet kunnen verwijderd worden zonder sloopvergunning. Het terrein is hierdoor momenteel niet beschikbaar voor onderzoek.

5. Bibliografie

- <http://ccff02.minfin.fgov.be/cadgisweb/>
- <http://www.erfgoedhaltes.be/erfgoedhalte/ieper-minneplein>
- <http://www.cartesius.be/CartesiumPortal/>
- <http://www.geopunt.be/kaart>
- <http://www.ngi.be/topomapviewer/>
- <https://cai.onroenderfgoed.be/>
- <https://inventaris.onroenderfgoed.be>
- BRUYNINCKX T. & ACKE B., 2010, *Archeologische prospectie in de Dennenlaan te Harelbeke*, Ingelmunster.
- DECONYNCK J et al., 2011, *Harelbeke Dennenlaan. Rapportage van het archeologisch vervolgonderzoek 18 oktober 2010 – 9 september 2011*, GATE-rapport 62, Bredene.
- MESSIAEN L., BRUYNINCKX T. & ACKE B., 2008, *Proefsleuvenonderzoek site Stasegemsesteenweg Harelbeke Basisrapport mei 2008*, Ingelmunster.

6. Bijlage

• Figurenlijst

Figuur 1 Zicht op het schoolgebouw met inrit naar de ondergrondse ruimte. Zicht vanuit het zuidwesten van het plangebied (bron: google maps).	7
Figuur 2 Zicht op de zuidelijke vleugel van het schoolgebouw (bron: google maps).	8
Figuur 3 Zicht vanuit het zuidoosten op het zuidelijke schoolgebouw met de groenzone en speelplaats (bron: google maps).	8
Figuur 4 Orthofoto 2016, met bovenaanzicht op het plangebied (bron: geopunt.be).	9
Figuur 5 Opmetingsplan van de huidige toestand (bron: initiatiefnemer).	9
Figuur 6 Aanduiding van de verhardingen, gebouwen en onderkelderd niveau (bron: geopunt).	10
Figuur 7 Zicht op het plangebied; in wit wordt de aanwezige onderkelderde zone aangegeven (bron: geopunt).	11
Figuur 8 Ruime uitsnede uit de topografische kaart (bron: geopunt.be).	12
Figuur 9 Detailopname uit de topografische kaart (bron: geopunt.be).	13
Figuur 10 Uitsnede uit het kadastraal plan (bron: geopunt.be).	13
Figuur 11 Zicht op de bodemgebruikskaat met aanduiding van het plangebied (bron: geopunt.be).	14
Figuur 12 Zicht op het Digitaal Hoogtemodel (bron: geopunt.be).	15
Figuur 13 Zicht op het Digitaal Hoogtemodel, detail (bron: geopunt.be).	16
Figuur 14 Zicht op de Potentiële bodemerosiekaart (bron: geopunt.be).	16
Figuur 15 Zicht op de bodemkaart (bron: geopunt.be).	18
Figuur 16 Zicht op de bodemopbouw vastgesteld tijdens de opgravingen aan het OCMW ten westen van het plangebied (bron: Deconynck et al. 2011).	18
Figuur 17 Zicht op de bodemopbouw vastgesteld tijdens de opgravingen aan het OCMW ten westen van het plangebied (bron: Deconynck et al. 2011).	19
Figuur 18 Zicht op de bodemopbouw tijdens het vooronderzoek ten noordwesten van het plangebied (bron: Messiaen et al. 2008).	19
Figuur 19 Ruime uitsnede van de bodemkaart (bron: geopunt.be).	20
Figuur 20 Uitsnede uit de Tertiair Geologische Kaart (bron: geopunt.be).	21
Figuur 21 Uitsnede uit de Quartair Geologische Kaart (bron: geopunt.be).	21
Figuur 22 Uitleg bij de Quartair Geologische Kaart (bron: geopunt.be).	22
Figuur 23 Het centrum van Harlebeka (bron: Deconynck et al. 2011).	25
Figuur 24 Harelbeke te zien op de Flandria Illustrata uit 1641 (bron: Deconynck et al. 2011).	25
Figuur 25 Aanduiding van de site op de Ferrariskaart (bron: geopunt).	26
Figuur 26 Aanduiding van de site op de Atlas der Buurtwegen (bron: geopunt).	27
Figuur 27 Aanduiding van de site op de kaart van Popp (bron: geopunt.be).	27
Figuur 28 Aanduiding van de site op de Kaart van Vandermaelen (bron: geopunt).	28
Figuur 29 Aanduiding van de site op de topografische kaart 1883 (bron: NGI en cartesius).	28
Figuur 30 Aanduiding van de site op de topografische kaart 1910-1947 (bron: NGI en cartesius).	29
Figuur 31 Aanduiding van de site op de luchtfoto van 1971 (bron: geopunt.be).	29
Figuur 32 Aanduiding van de site op de luchtfoto van 1990 (bron: geopunt.be).	30

Figuur 33 Aanduiding van de site op de luchtfoto van 2003 (bron: geopunt.be).	30
Figuur 34 Aanduiding van de site op de luchtfoto van 2016 (bron: geopunt.be).	31
Figuur 35 Uitsnede uit de Centrale Archeologische Inventaris (bron: CAI).	34
Figuur 36 Sporen aangetroffen in 2010/2011 bij het onderzoek van GATE aan het OCMW (bron: Deconynck et al. 2011).	35
Figuur 37 Grondplan van het vooronderzoek vlak ten noordwesten van het plangebied (Messiaen et al. 2008).	36
Figuur 38 Synthesekaart met aanduiding van de Romeinse vicus in rood (bron: Deconynck et al. 2011).....	36

PRECAD
referentienummer:
34322-10359

PROVINCIE WEST-VLAANDEREN

Stad HARELBEKE

2° Afdeling, Sectie B

nummer 442^{h4}

OPMETINGSPLAN

Oppervlakte: 1ha 03a 53ca

BUREAU
CALLENS

LANDMETEREXPERTS
Ist. Barbara, Christophe

Callens en Vandermeersch bvba
Min. Liebaertlaan 29 - 8500 Kortrijk
Tel. 056 20 38 78 • Fax 056 20 20 44
www.luc-callens.be • topo@luc-callens.be
LAN 040289 - LAN 111480 - LAN 171727

Opgemaakt te Kortrijk : 8 mei 2017

Plannummer : BF.K.098.17

Dossiernummer : L17055-HAK02504

Schalen : 1/500 1/2.000

